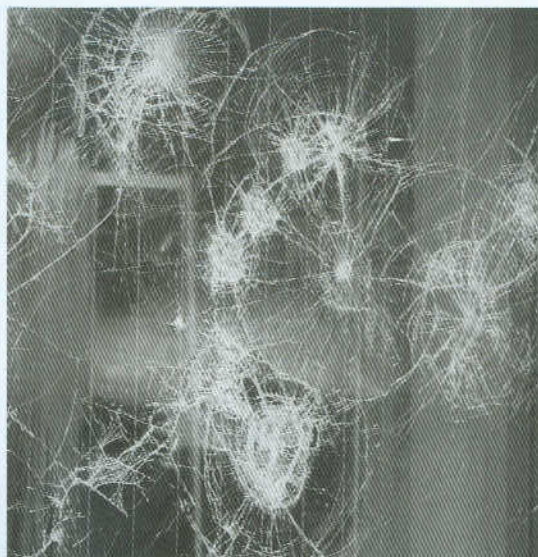

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

Jostein Langmyr og Ane Y. Billingsen

Estlands bronsenatt

Bronsenatta satte spor – både i butikkvinduerne og i menneskenes sinn.

(foto: ØR)

Vi har fått begivenhetene i april litt på avstand og kan forsøke å vise et avklaret bilde. Allerede overskrifta sier noe. Til å begynne med var det snakk om Estlands krystallnatt – en assosiasjon til overgrepe mot Tysklands jøder natta mellom 9. og 10. november 1928. Liksom dengang ble det nå knust mange butikkvinduer i Tallinn 26. og 27. april i år. Ettersom foranledningen angivelig var flyttingen av et krigsmonument i bronse fra bysentrum til en krigskirkegård, festet snart benevnelsen "bronsenatta" seg.

→ 6

Ave Mølster

Arbeidsinnvandring fra Øst-Europa til Norge

Hva får folk til å emigrere? Hva er konsekvensene av emigrasjon for hjemlandet deres? Dette var problemstillingene i hovedoppgaven som Ave Mølster (26) våren 2007 leverte ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap på Ås. Det var en kvalitativ oppgave der 16 arbeidsimmigranter fra Estland og Polen ble intervjuet. Hensikten med oppgaven var å fokusere på enkeltindividenes erfaringer og fortellinger. På grunnlag av studiene har Mølster spesialskrevet denne artikkelen for Estlandsnytt.

→ 21

Intervju med ambassadør Hagen

4

Estland på Göteborg-bokmesse

42

Jevgeni – ung estlandsrusser

16

Juhan Liiv og det svarte taket

56

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Øyvind Rangøy, Kuu 39-64, EE 50104 TARTU, tlf. +372 747 2624, e-post: rangoy@gmail.com, blogg: rangoy.blogspot.com
Turid Farbregd, Granvägen 14 A 36, FI - 00270 HELSINGFORS, tlf. +358 9 477 1488, e-post: turid.farbregd@kolumbus.fi
Else-Jannike Kuum, Vækerø terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap, Zoom

Ombrekking og trykking: AS Reusner, Lõuka 10, EE 13521 TALLINN, tlf. +372 6115 530, faks +372 6115 531, info@reusner.ee

Redaksjonen avsluttet 23.10.2007. Stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende seinest 10.1.2008. Sendes per e-post til redaksjonen, se adressene ovenfor.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400, tillegg for farger.

Av innholdet

Estlands bronsenatt	1	Guten og sommarfuglen	34
Intervju med ambassadør Hagen	4	Imbi Pajus bok nå på svensk	36
Aprilopptøyene var organisert	8	Bokbydag i Vötkvere	37
Felles europeisk historie?	9	Igor Kotjuh: Det andre språket	39
Russisk – tysk gass-samarbeid	13	Bøker: Estlands historie	41
Jevgeni – ung estlandsrusser	16	Estland i Göteborg	42
Estiske barn løp stafett 17. mai	28	Teater: Scenekamp	46
Sørlandske korverksted i Tallinn	30	Juhan Liiv og det svarte taket	56

Slik redaksjonen ser det

Estlandsnytt er eit allment tidsskrift med plass for variert informasjon om estisk kultur og samfunn. Dette stiller store krav til redaksjonen som skal vera ekspertar på alle felt. Vi gleder oss derfor over artiklar frå fleire nye medarbeidarar.

Særs verdifullt er det at unge norskkyndige estarar som Ave Mølster og Kersti Kutsar blir aktive i informasjonsformidlinga. Og ekstra stor takk går til den finlands-svenske omsetjaren Heidi Granqvist for rapportar, omsetjingar og gjendiktingar. Det er viktig for bladet vårt å få slike skrivevillige medarbeidarar. Per Johan Krogstie har òg kome på banen igjen og nyttiggjer seg dei internasjonale esperantokontaktane sine. Esperantosambandet mellom Noreg og Estland har lange røter.

Russland viser framleis ei fiendtleg haldning mot Estland. Med ein slik både mektig og uforeseieleg granne er estarane naturleg nok urolege for tryggleiken sin. Heldigvis finst det òg russarar av eit anna slag – som dikteren Igor Kotjuh og den samfunnsengasjerte Jevgeni Kristafovitsj. Møtet med slike gir oss framtidsvon.

Når vi tek opp politiske og samfunnsmessige saker, er det ekstra grunn for lesaren til å sjå på signatur og datering ved artiklar og notisar. For å bøta på den store mangelen ved at Estlandsnytt kjem ut med så altfor lange mellomrom, viser vi til bloggen: rangoy.blogspot.com der redaksjonsmedlem Øyvind Rangøy, som bur i Tartu, kommenterer og analyserer ein del av dei aktuelle sakene som folk er opptekne av.

Norsk-estisk forening på nettet:

<http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli som har adresse: parta@post.tele.dk

Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli, så får du rask medlemsinformasjon.

Kjære lesar!

Jubileer og merkedager bærer bud om at tiden går. I oktober feiret Estland 350-årsjubileum for universitetet i Tartu. Det ble grunnlagt i 1632 av Gustav 2. Adolf i den "gode" svenske perioden. Det gir perspektiv på tingene at dette skjedde nesten to hundre år før Norges første universitet ble opprettet i 1811.

Til tross for det ærværdige universitet er staten Estland ganske ung. Det forsto jeg fullt ut da det – like ens i oktober – ble markert at det hadde gått 15 år siden Lennart Meri ble valgt til Estlands første president etter gjenopprettelsen av selvstendigheten i 1991. Men til vinteren skal vi feire 90-årsdagen for Den Estiske Republikken som erklærte seg selvstendig første gang 24. februar 1918. I foreningens styre drøfter vi planene for nasjonaldagsfeiringen som du kan lese mer om i neste nummer.

Og endelig – ikke neste år men året deretter – fyller vår egen forening 25 år. Det var på verdensbasis en av de første vennskapsforeningene med Estland, så det jubileet skal ikke gå ubemerket hen. Vi har allerede begynt å tenke på markeringen og er åpne for innspill.

Siden forrige nummer av Estlandsnytt, der vi fortalte om aprilopptøyene i Tallinn, har situasjonen holdt seg stabil. Jeg hadde gleden av å tilbringe mye tid i Estland i sommer og la merke til at folk nå var mer opptatt enn før av politiske emner. De fleste mente at hvis Estland skulle frigjort seg fra dagens Russland, hadde en løsrivelse vært umulig. Vi kan ikke annet enn å håpe på at frihet og positiv samfunnsutvikling i Estland blir trygt beskyttet av medlemskap i EU og i Nato.

Etter hvert som tiden går, oppstår det nye situasjoner for foreningen. I noen år har vi kunnet tilby nordmenn kurs i estisk. Nå blir vi spurt om å undervise i norsk for estere som arbeider i Norge. Det er nok mer enn vi som forening kan påta oss. Derimot gleder vi oss over at den nyetablerte barneklubben har vokst siden i vår og at alt tyder på et det er en økende etterspørsel etter tilbud til barn med estisk bakgrunn som vokser opp i Norge.

Tiiu Vilu

Intervju med ambassadør Stein Vegard Hagen

Da de diplomatiske forbindelsene mellom Norge og Estland ble gjenopprettet i 1991 tiltrådte først Brit Løvseth embetet som vår ambassadør i den estiske hovedstaden. Hun er siden etterfulgt av Kai Olaf Lie, Per Kristian Pedersen og Stein Vegard Hagen. Tida

med politikere og embetsmenn, syns Hagen. Et eksempel på dette er at når de nordiske ambassadørene samles et par ganger i året, så inviterer de med en estisk hedersgjest. Hagen inviterte statsminister Ansip da det var hans tur: – Ansip kom og satt og pratet i to og en halv time!

I det hele tatt er Tallinn et sted der Norden er en enhet som skaper samfølelse. På en naturlig måte koordinerer ambassadene innsatsen. De støtter opp under nordisk-baltisk samarbeid, og de nordiske land har fellesprosjekter overfor Baltikum. Men hva gjør ambassadens folk ellers?

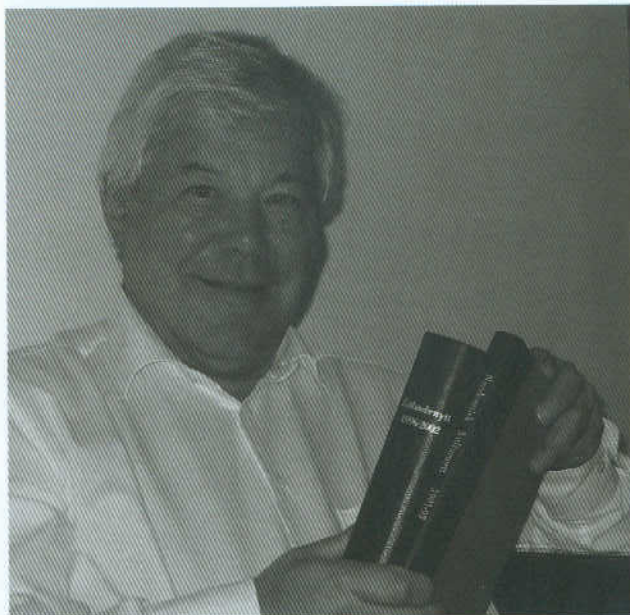
– I Norge er det politisk enighet om å føre en aktiv europapolitikk. Norske synspunkter kommer fram via ambassadene rundt omkring i EU-hovedstedene. Selv om Norge står utenfor EU, er vi bundet av EU-regler.

Som konkret eksempel nevner Hagen laksesaken som gjaldt prisen på norsk oppdrettslaks. Den var altfor billig, mente EU og ville beskytte seg med toll på innførselen. Diplomatsk aktivitet la

for dagen at Estland og Danmark hadde forståelse for det norske synet, mens England var imot å gi etter for ønskene våre.

Ambassaden har en konsulær sektor, arbeidet der går mye ut på å behandle visumsøknader.

Innbyggere uten statsborgerskap, men med fast oppholdstillatelse i Estland og ofte omtalt som personer med grått pass, slapp inn i Norge uten visum allerede fra mars i år. – Nå regner vi med at Estland kommer med i schengensamarbeidet fra årsskiftet, opplyser Hagen, – og da blir det også slutt på passkontrollen. Ambassadesekretær

Norges ambassadør til Estland, Stein Vegard Hagen, med Norsk-estisk kulturnytt 1991–93 og Estlandsnytt 1996–2002 i fersk innbinding. (foto: E-J Kuum)

raser i vei, så sistnevnte rakk allerede å sitte nesten to år i ambassadørstolen for Estlandsnytt fikk fastsatt 10. september i år som tidspunkt for det som egentlig skulle vært et velkomstintervju.

Hagen (63) kom fra posten som ambassadør til de Forente arabiske emirater med residens i Abu Dhabi og sideakkreditering til Bahrain, Kuwait og Qatar. Mot en slik bakgrunn kunne han med enda større grunn enn mange andre av diplomatene våre konstatere at: – Å komme til Tallinn var som å komme hjem!

– I Estland er det lett å komme i kontakt

Tormod Kjellstad som overtok de konsulære tjenestene etter Bjørg Waage i sommer, blir likevel ikke sysselløs. Han tar seg blant annet av administrasjonen av den norske utestasjonen i Tallinn.

Norge gir fortsatt økonomisk støtte til Estland, nå via EØS-finansieringsordningen.* Norge vil med disse pengene gjerne tilgodese visse sektorer, men det er opp til de estiske myndighetene å avgjøre hvilke prosjekter de vil støtte, og det er ikke alle som får. – Ved første og eneste tildeling ble det søkt om 12 ganger det beløpet som var stilt til rådighet, forteller ambassadøren som følger med de mange søkerne som fikk avslag til tross for vektige søknader.

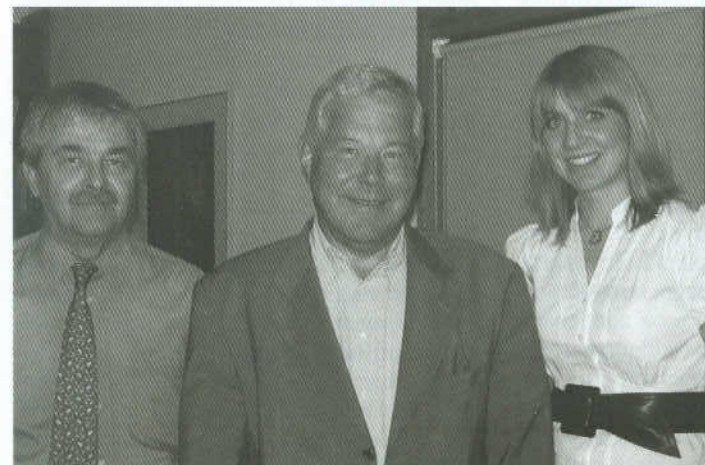
Stortingspresident Thorbjørn Jagland kommer på besøk til Tallinn i november invitert av Ene Ergma som har den tilsvarende posisjonen i Estlands parlament. Jagland var første gang i Estland som statsminister høsten 1996, noe Estlandsnytt rapporterte om i sitt aller første nummer. – Det kunne gjerne vært offere besøk av norske ministre og høyere embetsmenn, mener Hagen. – På den måten kunne Norge vise at det blir satt pris på det gode forholdet. Estlands EU-medlemskap gjør landet viktigere for Norge som selv står utenfor, påpeker han. – Men Norge og Estland er enige i de fleste saker, så slik sett er det ikke så spennende.

En viktig del av arbeidet går for øvrig ut på rapportering til utenriksdepartementet i Oslo, får Estlandsnytt vite. – Vi har for eksempel sendt hjem rapporter om minoritetene, skolepolitikken, hiv/aids-situasjonen, regner Hagen opp. – Og ambassadesekretær Silja Skjelnes skrev en rapport om estiske prioriteringer neste EU-halvår med Portugal som sete for presidentskapet. Estland nedprioriterer Russland, det er ingen vits i å terske på et slikt tema.

– På ambassaden følger vi med i det politiske livet og estiske valg som er atskillig mer spennende enn de norske på grunn av alle overraskelsene, som delvis henger sammen med den sterke personfokuseringen. Om flyttingen av Bronsesoldaten og opptøyene i april gikk det flere rapporter. Noen av rapportene legger vi ut på hjemmesiden til ambassaden. Før Nato-møter er det også aktivitet med innhenting av opplysninger og UD-brifing.

Da Estlandsnytt var innom ambassaden dreide mye seg om forberedelsene til den norske uken som blir arrangert i høst med åpning 16. oktober og effektiv full avslutning i form av en Grieg-konsert i Estonia-salen 24. oktober. Eller forresten, en hyggelig begynnelse blir det med *Norra päev* (Norsk dag) i Estlands radio. På ukeprogrammet står ellers blant annet et reiselivsseminar og de åpne dørers dag på ambassaden. (tf)

*Ambassadens hjemmeside har adressen www.norra.ee.

Ambassadør Hagen flankert av de to nyeste medarbeiderne i Tallinn, ambassadesekretær Tormod Kjellstad og praktisk Hanne Bjertnæs. (foto: tf)

forts. fra side 1

Estlands bronsenatt

Politietterforskningen har funnet bevis for at opptøyene var organisert, og at det kom både rådgivning og økonomisk hjelp fra Russland. Samtidig må det likevel ha vært samfunnsmessige forhold som gjorde det lett å engasjere estlandsrussiske ungdommer til omfattende vandalisme i deres egen hjemby. Da kommer vi inn på noe som sosiologene er opptatt av i flere land der det har vært en betydelig innvandring fra andre land og kulturer. Unge mennesker med innvandrerforeldre eller -besteforeldre står uten fotfeste i noen kultur, de føler seg diskriminert og blir aggressive mot samfunnet der de er født og oppvokst.

Hardest har dette gått ut over Paris, men problemet er ikke ukjent f.eks. i Norge heller. Hadia Tajik i Inkluderingsdepartementet ble sitert i Aftenposten 5.9.07: – Vi har fått mange tilbakemeldinger fra unge som er født og oppvokst i Norge, men som føler at deres tilknytning ikke blir tatt på alvor. Vi ser at språk er med på å fremmedgjøre en stor gruppe unge nordmenn.

Identitetsløse mennesker

Ettersom unge, identitetsløse ungdommer er uberegnelige, og derved farlige, vil det være viktig med et forebyggende arbeid som består i å støtte identitetsdannelsen. I Estland har det vært en klokkeetro på språket. Om bare estlandsrussene lærte estisk, så ville de også overta de estiske verdiene og bli lojale estere.

Et resultat av aprilopptøyene var den innsikten at innholdet kan være vel så viktig som selve språket. Når morsmålet er russisk, er det lett å ta russiske media inn over seg. Dette har Kreml utnyttet til det groteske og oppnådd at i Russland blir esterne betraktet som landets fiende nummer én, verre enn både amerikanere og tsjetjenere. Via fjernsyn og presse blir estlandsrussene bombardert med propagandamateriale fabrikkert på bestilling fra Kreml. Med tanke på alt det Estland blir utsatt for av løgn, fordreining og bakvaskelse, er det et under at

storparten av den russiske minoriteten ikke har vist det minste tegn til opprør.

Mulige årsaker til hatet

Utenfra sett er det et element av komikk i det forholdet at en så til de grader ufarlig liten stat med knapt 1,4 millioner innbyggere er hovedfienden for et Russland med supermaktaspirasjoner. Umiddelbart spør vi oss hvorfor propagandakrigen mot Estland er en så høyt prioritert sak, og da kan mange forklaringer komme på tale. I tilfeldig rekkefølge skal vi se på noen av dem.

Vladimir Putin kan ha et irrasjonelt personlig hat til Estland fordi hans far, som var sendt inn på sabotasjeoppdrag under den tyske okkupasjonen, skal ha blitt forrådt av estere og utlevert til tyskerne. Dette er et like plausibelt motiv som at USAs president Bush gikk til krig mot Irak for å fullføre det pap-paen ikke hadde oppnådd.

Det selvstendige Estland er til stadig irritasjon for den østlige nabo. Kreml liker ikke å se at en tidligere sovjetrepublikk klarer seg så godt både økonomisk og på andre måter uten å ha Moskva som sentrum. I internasjonale fora har Estland dessuten tatt til orde for at kommunismen til liks med nazismen må bli satt i riktig lys. Begge var ideologier i totalitære regimer og årsak til ubeskrivelige lidelser og død for millionvis av mennesker. Denne sidestillingen er sikkert noe av det vanskeligste for Putin å gutere.

Videre vil Estland ha Kreml til å innrømme annekteringen og be om unnskyldning for det esterne måtte gjennomgå under okkupasjonen. Putin hevder at det er å

Hyser Putin et personlig hat til Estland?

(foto: kreml.ru)

skrive historien på nytt, for russerne befridde i 1944 Estland fra Nazi-Tyskland og esterne anmodet selv om å komme inn i Sovjetunionen. At Stalin inngikk en pakt med Hitler, har han innrømmet. Det var en privat avtale mellom de to og ikke uttrykk for folkenes vilje, forklarer Putin.

Ulike historieoppfatninger

To uforenlige historieoppfatninger står her mot hverandre. Når vi går inn på tingene, oppdager vi at hver nasjon har sin egen oppfatning av historien, noe som ikke minst gjelder omstendighetene før, under og etter andre verdenskrig. Russland ser seg i helterollen som den store Europas befrier, nazismens nedkjemper. Vest-Europa retter oppmerksomheten mot egne lidelser og plasserer de østeuropeiske landene så langt ute i periferien at de knapt nok blir med på bildet. USA soler seg i oppfatningen av seg selv som en av seierherrene i en krig der de kjempet den gode kamp, så de vil ikke bli minnet om det fatale sviket som etterlot halve Europa i Stalins vold.

Først nå, etter Sovjetunionens oppløsning, er det mulig for Øst-Europa å komme til orde med sin historie. Da oppdager de at ingen har særlig lyst til å lytte. I vest blir de nærmest klandret: Hvorfor kommer dere drassende med dette nå som vi kunne hatt det så hyggelig! Fra russisk side er reaksjonene direkte aggressive: Utaknemlige baltere og østeuropere har glemt at vi befri dem, fysj for fascister!

Vi står sannsynligvis ved sakens kjernepunkt. Kampen om historien gjelder nasjonenes identitet, og i neste omgang individenes selvbylde. Et land og en historie vi kan være stolte av, er vesentlig for den enkelte samtidig som det bygger et fellesskap. Det tragiske for det russiske folk er at de skyver bort så mye positivt, blant annet alt det framragende i kunst og vitenskap, for å satse hele sin identitet på forestillingen om seg selv som seierherrene i verdenskrigen. Alt som kan formørke eller forkuldre dette selvbildet blir stemplet som ondsinnet fascisme. Dermed kan russerne heller ikke ta

noe oppgjør med stalintiden eller med undertrykkelsen av millioner av mennesker.

Nå som Vladimir Putin vil bygge opp igjen supermaktposisjonen, har han ikke råd til å la motforestillinger komme til orde. Som tidligere KGB-offiser vet han bedre enn de fleste at ethvert oppgjør med sovjetisk historie samtidig blir et oppgjør med KGB som vil trekke han selv ned i møkka. For å slippe å møte sin egen historie utnevner Putin gamle KGB-venner til de viktigste posisjonene i statsledelsen. De har et sterkt interessefellesskap når det gjelder å glorifisere Russlands krigsinnsats og skjule KGBs sanne natur. Noe de derimot trygt kan gjøre er å utrope f.eks. Estland til en behendig og i høyeste grad ufarlig ytre fiende med samlende innenriks effekt. Hittil har Estland klart seg utrolig bra. Til tross for den intense propagandakrigen, har landet bevart tilliten og er velrenommert blant sine samarbeidspartnere. Men vi vet at selv vann lager hull i et hardt materiale når det drypper lenge nok. Så hvor lenge tåler den estiske kalksteinen de russiske kaskadene?

Hvor lenge kan det vare?

En russisk diplomat uttalte i Helsingfors at Finland ikke kunne tenke på Nato-medlemskap før tidligst omkring 2025, for så lenge ville sannsynligvis Putin-perioden vare. Vi kaller det heller visshet enn spådommer at Putin etter valget til riksduma i desember blir statsminister. Etter et mellomspill vil han igjen være president.

Den internasjonalt anerkjente sovjet- og russlandseksperter Anne Applebaum siterer i Pärnu i oktober i år en fransk historiker som hadde uttalt: – Der det er død, er det håp!

Med dette sitatet ville den amerikanske journalisten og forfatteren få sagt at KGB-folka etter hvert dør ut. Og at de blir borte vil sannsynligvis gjøre utsiktene lysere både for Estland og resten av verden. Men det tar sin tid, og mange er urolige for hva KGB-karene kan finne på før mannen med ljaen henter dem. (21.10.07)

Aprilopptøyene var organisert

Polititetterforskningen var i midten av september kommet så langt at myndighetene kan reise sak mot fire personer som er tiltalt for å ha organisert de omfattende opp-tøyene i Tallinn i slutten av april.

Forberedelsene til urolighetene gikk for seg over et halvt års tid med støtte som kom fra Russland, kunne statsadvokat Laura Vaik slå fast overfor pressen. Støtten besto både i økonomiske midler og rådgiving, kunne hun opplyse, men presiserte ikke om Russland kunne ansees som delaktig.

De tiltalte Dimitri Linter, Mark Sirok, Maksim Reva og Dimitri Klenski er alle estlandsrussere. Tiltalen er utferdiget på bakgrunn av en lovparagraf som setter en strafferamme på inntil fem år for organisering av masseuroligheter. De fire var aktive i grupperingen Öine Vahtkond (Nattlig vaktkorps) som ble dannet sommeren 2006 angivelig i den hensikt å hindre at krigsminnesmerket ble flyttet fra Tõnismägi i Tallinn sentrum. Den yngste av de fire, gymnasiast i avgangsklassen, Mark Sirok, var leder for Estlands-avdelingen av den Moskva-tro ungdomsorganisasjonen Nasji.

Aksjonen ble satt i verk i slutten av april

da de estiske myndighetene flyttet Bronse-soldaten til en krigskirkegård et stykke unna. Til støtte for de fortsatte protestdemonstrasjonene ble det blant annet bedt om hjelp fra Russland i form av georgsbånd. Slike bånd ble festet til antennene på hundrevis av biler og estlandsrussere festet båndstrimler på brystet som et symbol på russlandspatriotisme.

Politiet arresterte Maksim Reva, Dimitri Linter og Mark Sirok allerede 27. april. Gymnasiasten Sirok ble satt på frifot 13. juni. Han lider etter det mora opplyser av en alvorlig depresjon som følge av hendelsene.

Herjingene og plyndringene gikk den første natta særlig ut over butikkene i Tallinn sentrum. Den andre natta ble også bokhandler og kulturinstitusjoner utsatt for vandaliseringen. Finansdepartementet fikk etterpå inn 311 søknader om erstatning for påførte tap og skader på eiendom. Det er foretatt utbetalinger på over 25 millioner eek til 274 av søkerne.

Totalt ble det utferdiget 69 tiltaler etter aprilurolighetene. De fleste gikk ut på alvorlig brudd på den offentlige orden og fornærmelse av øvrigheten. (21.10.07 jl)

Hva er en fascist?

For innfødte russere er ordet "fascist" i vår tid nærmest synonymt med "ester". Allerede i Estlands første selvstendighetsperiode ble esterne skjelt ut som fascister, så russerne har ikke hatt fantasi til å finne på noe nytt siden, men utvikler stadig samme tema videre, fabrikkerer "historiske beviser" og planter løgner rundt omkring i film, bøker og alle slags dokumenter.

Uansett hvor absurd denne bruken av "fascist" er for oss i den vestlige verden i våre dager, så er det en godt innarbeidd term i Russland. Propagandakrigen har lagt ordet i munnen på mange estlandsrussere

også, selv om de fleste ikke vet hvordan det er oppstått eller hvor det kommer fra. Det er ganske enkelt blitt et skjellsord de kan bruke på alle de har noe imot eller kommer til kort overfor. Fra guttedagenes løkkefotball kan f.eks. estiske menn fortelle at dersom de estiske guttene i de små lokale oppgjørene vant over de russiske, utløste det vanligvis at skjellsordet "fascist" kom haglende.

Når russiske Nasji-ungdommer så langt borte som i Vladivostok nå i oktober i det Herrens år 2007 står opp og demonstrerer mot de estiske "fascistene", så skjer det

selvsagt av pur ungdommelig idealisme. De er lykkelig uvitende om at de selv i sin aggressive nasjonalisme lever opp til det vesentligste kriteriet for fascisme.

Generelt brenner ungdommen ofte for de gode sakene der bekjempelsen av det onde spiller en like stor rolle som kampen for det gode. Både Hitlerjugend og Maos rødegardister var overbeviste om at de kjempet i den gode saks tjeneste, innsatsen skulle skape en bedre verden.

Så lenge vi foreløpig ikke vet hvilke planer Putin har med sin ungdomsorganisa-

sjon, er mange tilbøyelige til å betrakte den som et innenriks redskap. Men det gjør mange av oss urolige når vi ser hvordan esterne blir gjort til inkarnasjon av det onde. I marerittaktige visjoner ser vi hjernevaskete Putin-ungdommer for oss der de strømmer over grensene til Estland for å "befri" sine landsmenn, den russiske minoriten, fra "fascistenes" undertrykking. USA vil bygge rakettskjold, Nato utruker fredsbevarende styrker, men finnes det noe våpen mot horder av idealistiske ungdommer? (20.10.07 jv)

Felles europeisk historie?

Guillaume LeQuintrec – Peter Geiss: *Histoire / Geschichte. L'Europe et le monde depuis 1945. / Histoire / Geschichte - Europa und die Welt nach 1945.* Oversatt av Christine Belakhdar og Radouane Belakhdar.

Frankrike og Tyskland ga i 2006 ut ei felles historiebok: *Europa og verden etter 1945*. Ideen til dette prosjektet hadde fått sterk støtte av **Jacques Chirac** og **Gerhard Schröder**, men til tross for dette, klarte ikke boksriverne å nå fram til full enighet om identiske bokutgaver.

De fleste ville nok gjettet at uenigheten var størst når det gjaldt siste verdenskrig, men faktisk sto den hardeste striden om USAs rolle under den kalde krigen. Franskmennene oppfattet den som negativ, mens tyskerne mente den var positiv. Like ens var det forskjellige vurderinger av Øst-Tyskland, den franske kolonialismen og den kristne kirkes historie.

På grunn av uenighetene ble bare 80 % av stoffet identisk, mens 20 % ble nasjonalt tilrettelagt. Ikke desto mindre skal prosjektet fortsette med de to landenes tidligere historie. Det blir interessant å se om det er lettere å komme overens om det som ligger lenger tilbake i tid, eller om avstanden tvert om betyr fullstendig fastlåsing.

Da EUs utdanningsministre hadde et uformelt møte på vårparten 2007, satte Tysklands representant, **Annette Schavan**, fram forslag om ei felles lærebok i historie for EU-landene. Tanken ble positivt mottatt av de fleste, mens særlig Nederland og Polen hadde innvendinger.

Mange estere grep tanken med begeistring. I ei europeisk historiebok ville de få sin egen historiefremstilling bekreftet. Det har vært noe av problemet i forholdet til Putins Russland at han anklager balterne for å skrive historien på ny etter eget hode. Selv holder han fast ved den sovjetiske historiefremstillingen som blant annet utroper Sovjet til triumfator i den andre verdenskrigen og befrielsen av 10 stater i Øst-Europa. Seierherren skriver historien, vet vi, og under totalitære regimer er det makthaverne som bestemmer hvordan fortida skal se ut. Denslags er gammelt nytt.

Til og med i sagaen om vår egen kong Sverre heter det at kongen "satt selv hos" da historien hans ble skrevet. Det samme gjør i høyeste grad også Putin når det gjelder Sovjet og Russland.

Da balterne ble selvstendige igjen, fikk deres egen fortid oppmerksomhet. Det er ingen ny historie, som Putin påstår, det er historien til de okkuperte og undertrykte. (Postimees 7.3.07 jv)

En monumental krise

Tekst og foto ved Kalle Kniivilä

Tyskland angrep Sovjet i juni 1941, og de tyske troppene nådde Estland allerede i juli. Under den tyske okkupasjonen 1941–44 ble ca. 6000 innbyggere av Estland henrettet. Hovedsakelig var disse jøder, kommunister, eller mennesker som uten grunn ble anklaget for å samarbeide med kommunistene. Bortimot 100 000 personer flyktet fra landet i 1944, da sovjetarmeen på nytt nærmet seg. Høsten 1944 var de sovjetiske troppene tilbake i Estland, og straks ble ytterlige 5000 estere arrestert og henrettet.

Estland ble inntil 1988 ledet av kommunister som var sendt dit fra Russland. Da ble for første gang en innfødt ester – Vaino Väljas – valgt til førstesekretær i Estlands kommunistparti. Under sovjetisk styre gikk antall estiskspråklige tilbake fra noe over 90 % til rundt 60 %. Høsten 1991 ble Estland uavhengig. I 2004 sluttet Estland seg til Nato og EU.

Frigjøring eller okkupasjon?

Sovjetmyndighetene i Estland reiste i 1947 et monument til ære for "Tallinns frigjørere". Dette var formet som en soldat støpt i bronse og ble etter hvert omtalt som Bronsesoldaten. For mange estere var Bronse-

soldaten i Tallinns sentrum slett ikke noe symbol på frihet, men på sovjetisk okkupasjon. Etter gjenopprettelsen av Estlands suverenitet i 1991 ble teksten på monumentet endret til det mer nøytrale "For de falne i 2. verdenskrig".

Til tross for endringen var mange estere irritert, særlig fordi russiske krigsveteraner med røde flagg pleide å samles ved Bronsesoldaten på den sovjetiske seiersdagen 9. mai. Minnesmerket ble flere ganger utsatt for hærverk. Etter en langvarig politisk disputt fattet Estlands regjering vedtak om å flytte både monumentet og gravene til 12 sovjetiske soldater fra sentrum i hovedstaden. Beslutningen førte til en natt med rabalder i Tallinn og krise i forholdet til Russland. I virkeligheten var ikke Bronsesoldaten hovedårsaken til krisen, den var bare en påskyndende faktor.

Omplassering av monumentet

Ved valgene i mars 2007 lovet statsminister Andrus Ansip å fjerne Bronsesoldaten hvis hans høyreparti gikk av med seieren. Etter valgtriumfen begynte i slutten av april forberedelsene til omplassering av minnesmerket. Mange russiskspråklige innbyggere likte vedtaket om flyttingen svært

dårlig. De fleste av dem følger vanligvis med i de russiske statlige fjernsynskanalerne, som særlig nærte opp under konflikten. De russiske kanalene sa klart ifra at det ville bli oppfattet som "fascistisk" å flytte statuen som var reist til ære for sovjetiske soldater som kjempet mot Nazi-Tyskland.

Tidlig om morgenen 26. april ble det reist en sperring rundt Bronsesoldaten, og arbeidere begynte å sette opp et stort telt over monumentet. Ved sperringen som var bevoktet av en mengde politimenn, samlet det seg et hundretall rasende russiskspråklige innbyggere av Tallinn.

– Dette her er fascisme, noe annet går det ikke an å kalle det, sa den 28-årige Artur Bujlo, som festet røde nelliker til sperringen. Men hovedanklagen hans dreide seg ikke om statuen. – Jeg er født i Tallinn og har bodd her i hele mitt liv. Ikke desto mindre må jeg ta eksamen i estisk for å oppnå statsborgerskap. Nå er jeg rettsløs.

Den samme natten samlet ungdommer seg, hovedsakelig russere, i gatene i Tallinn, der de knuste vinduer og plyndret butikker. En ung estlandsruss, Dimitrij Ganin, som for øvrig var russisk statsborger, døde på sykehuset etter å ha blitt stukket med kniv, og tre uker senere ble to ungdommer med estiske navn arrestert i forbindelse med denne saken.

I løpet av denne voldsnatten ble Bronsesoldaten transportert vekk i all hast for så å bli gjenreist på sitt nye sted – en militær gravlund noen kilometer borte.

Den russiske propagandakampanjen økte i omfang. I Moskva opptrådte aggressive demonstrerende medlemmer fra regjerings-tro ungdomsorganisasjoner mens de en hel uke blokkerte Estlands ambassade. Det oppsto plutselige "tekniske problemer" i togtrafikken mellom Russland og Estland. Broen ved grensen mellom Russland og Estland i Narva ble stengt for lastebiltrafikk på den russiske siden. Russiske politikere oppfordret folk til å boikotte estiske produkter, og representanter for regjerings-tro ungdomsorganisasjoner visiterte forret-

Etter at Bronsesoldaten var flyttet, begynte medlemmer av den Kreml-tro russiske ungdomsorganisasjonen Nasji å dra til Tallinn på turistvisum for så å kle seg ut som soldater og stille seg opp på den tomme plassen etter monumentet på Tõnismägi. De ble etter hvert plukket opp av politiet og utvist fra Estland med den begrunnelsen at de hadde kommet til landet på falske premisser. Den unge mannen bærer georgshåndet i fargene svart og mørk oransje.

ningene for å kontrollere om det ble solgt estiske varer.

Toppmøtet i mai

Forholdet mellom Estland og Russland nådde våren 2007 sitt laveste punkt etter frigjøringen i 1991, og konflikten influerte også på forholdet mellom EU og Russland. Under toppmøtet mellom de to i slutten av mai, ble Russland kritisert for sin voldelige avvísning av fredelige opprop, samt arrestasjon av mennesker som ennå ikke

Historiske fakta om Estland

- *Selvstendig stat etter første verdenskrig i forbindelse med den russiske revolusjon.*
- *Tapte uavhengigheten etter at Sovjet og Tyskland inngikk Stalin-Hitler-pakten og delte Øst-Europa mellom seg.*
- *Ved parlamentsvalget sommeren 1940 kunne bare de delta som var medlemmer av Estisk Arbeiderallianse, skapt rundt Det Estiske Kommunistparti som våren 1940 kun hadde 133 medlemmer.*
- *Det nye parlamentet vedtok straks å anmode om at Estland skulle bli tatt opp i Sovjetunionen.*
- *Omtrent 2000 personer ble henrettet, og i det første året med sovjetisk regjering ble 19 000 arrestert og sendt til de indre deler av Sovjet.*

hadde foretatt seg noe ulovlig, men kun hadde planlagt manifestasjoner.

– I Estland nøyer man seg ikke med å avvise demonstrasjoner, der myrder man dem som planlegger å manifestere, repliserte president Putin, idet han beskyldte det estiske politiet for Dimitrij Ganins død. Presidenten for det øverste kammer i det russiske parlament, Sergej Mironov, satte i kraft av sin autoritet fram et forslag om at gaten der Estlands ambassade i Moskva ligger, skulle hete Dimitrij Ganins gate.

Russlands ledere har i senere tid vært på jakt etter ytre fiender, enten for å dreie oppmerksomheten vekk fra indre problemer og mangel på demokrati, eller for å høyne egen profil. Nå er det Estlands tur til å være fiende. Men konflikten rundt Bronsesoldaten er en innenriks sak for Estland, og den er kun toppen av et isfjell.

Språklige forhold

Omtrent en tredjedel av Estlands innbyggere har russisk som morsmål, men russisk har ingen offisiell status. Offentlige skilter må være på estisk, endog i trakter der nesten ingen kan estisk. Halvparten av de russiskspråklige i Estland har ikke estisk statsborgerskap enda mange av dem er født der, og for å bli statsborgere må de avlegge eksamen i estisk. Derfor har en del av disse isteden tatt russisk statsborgerskap.

Det er lett å forstå esterne ettersom landet deres på grunn av Sovjets okkupasjon tapte uavhengigheten i 1940 og ble undertrykt i et halvt århundre. Men like lett er det å forstå de russiskspråklige i Estland, som nå føler seg undertrykt i landet der de er født.

For å minske trykket mellom befolkningsgruppene vil det være nødvendig at også den russiskspråklige minoriteten føler seg som anerkjente borgere av det estiske samfunn. Offisiell tospråkighet vil neppe være mulig i det herskende politiske klima i Estland, men det synes soleklart at det som hendte i april 2007 har åpnet øynene hos atskillige estere slik at de ser problemet fra en annen side. Det pågår en diskusjon

om å opprette en russiskspråklig ikke-kommersiell fjernsynskanal.

Ellers må det betraktes som verdifullt at det foreligger en plan for utvidelse av undervisningen i estisk i de russiskspråklige skolene i Estland. Denne planen er ikke populær blant alle russiskspråklige.

(Artikkelen er litt forkortet hentet fra MONATO nr. 7, 2007. Oversettelsen fra esperanto til norsk er ved Per Johan Krogstie som også har sendt inn teksten. Red.)

Estlandsrussisk fjernsynskanal?

Umiddelbart etter bronsenatta i april var det mye snakk om at Estlands russere lever i sin egen verden og mer eller mindre uten kontakt med det som skjer i Estland. De tilbringer blant annet gjennomsnittlig flere timer for dagen foran fjernsynsapparatene der de titter på sendingene fra Moskva. Og som vi vet, er det frie ord i en trangt posisjon i dagens Russland. Regimekritikk blir vanskelig akseptert. Derimot går det lett å påstå nesten hva som helst om Estland.

En løsning skulle være å opprette en russiskspråklig kanal i Estland. Dette er ikke helt enkelt. En slik kanal ville bli ganske dyr for skattebetalerne. Det er ikke tilstrekkelig å tekste estiske programmer for de russiske seerne. Disse er i likhet med representantene for andre store språkgrupper bortskjemt med et bredt tilbud på sitt eget språk, utenlandske filmer er heller dubbet enn utstyrt med teksting.

Estland har ikke tilstrekkelig mange fjernsynsmedarbeidere som behersker russisk bra nok til at et programtilbud kan bli særlig omfattende eller variert. Nyhets- og aktualitetssendinger kunne sakens estisk fjernsyn komme til å klare på et vis, men de ville være uten sjanser på underholdningsfronten som normalt trekker flest tittere. (3.6.07 ay)

Russisk – tysk gass-samarbeid

Nå som kampen om verdens energiresurser hardner, har sikkert de fleste registrert avtalen mellom Russland og Tyskland om bygging av en gassledning som skal lede gass fra de russiske gassfeltene til de tyske forbrukerne.

Forberedelsene til en slik gassledning ble gjort allerede i 1997. En avtale om byggingen ble underskrevet i september 2005 mellom det russiske Gazprom og de tyske konsernene BASF og E.ON Ruhrgas AG. Gazproms andel ble fastsatt til 51 prosent.

I desember 2005, mindre en en måned etter at Gerhard Schröder gikk av som forbundskansler, ble det kjent at han går inn i ledelsen av det firmaet som står for utbyggingen. Dette ble møtt med kritikk fordi det ble ansett som et tilfelle av interessekonflikt. Også Angela Merkel kritiserte Schröder.

Særlig Polen og Sverige har gått imot byggingen av ledningen. Polen er bekymret fordi gasstransitten begynner å gå utenom deres territorium. Det gjør det mulig for Russland å skru igjen kranene for Polen uten at det berører viktige kunder som Tyskland, Holland og andre. Polen krevde at Tyskland skulle avstå fra prosjektet, men Merkel gikk ikke med på det.

Sverige er urolig av militære og miljømessige årsaker. Russland har planer om å opprette en spesialstyrke med den oppgaven å vokte gassledningen. Det blir prosjektert en såkalt sørvisplattform øst for Gotland som kan bli utstyrt med elektroniske øyne og ører i spionasjens tjeneste, dvs. radare, sonarer og annet overvåkingsutstyr. Russlands østersjøflåte skal ha opp-

gaven med å vokte sikkerheten på anleggene mot terrorangrep både under bygging og etterpå når ledningen er kommet i drift. Det innebærer en styrking av Russlands militære nærvær i Østersjøen, noe som i seg

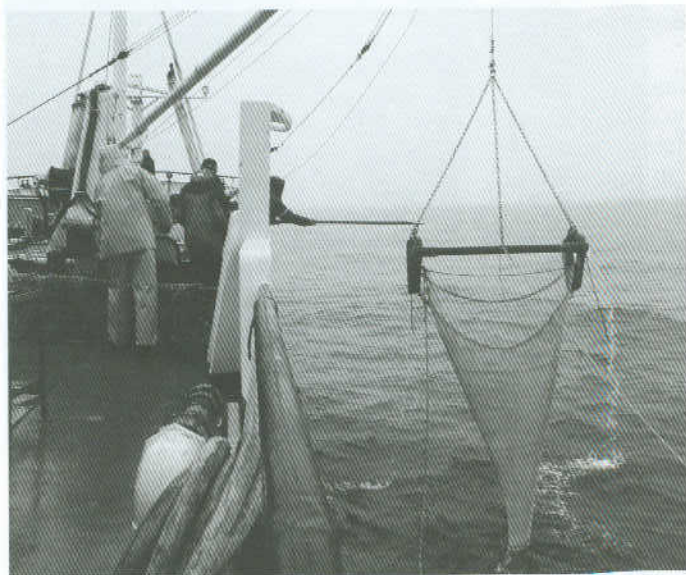
selv er en risiko når en ser på den beklagelige regresjonen i demokratiutviklingen i Russland, uforutsigbarheten i de russiske ledernes opptreden, og de talløse kontraktbruddene i handelsforbindelsene.

Også flere andre har tatt skarpt til orde mot ledningen. Både stater og miljøorganisasjoner er bekymret for antatte forurensinger i forbindelse med transporten og selve byggingen, men enda mer for aktiviseringen av de miljøfarene som allerede befinner seg i området – blant annet i form av gifttonner og annet avfall som rett og slett er senket ned i havet for å ha dem av veien. Finskebukta og Østersjøen strir fra før med forurensninger og algeproblemer som truer med å ta knekken på alt liv i disse havområdene. →

Byggingen av ledningen ble satt i gang i desember 2005 da to rørbitar symbolsk ble sveiset sammen. Ledningen skal gå fra Babajevo via Vyborg, den gamle finske byen innerst i Finskebukta som ble avstått til Sovjet i andre verdenskrig. Der skal ledningen nå fram til sjøen i august-september 2007. Bygging av sjødelen fra Vyborg til Greifswald i Tyskland begynner etter planen våren 2008. Ledningen blir ca. 1200 km lang. Den skal bestå av to rør. Det første røret er beregnet ferdig i 2010 og kan da frakte 27,5 milliarder kubikkmeter gass på årsbasis. Det andre røret med samme kapa-

lange vei er uten avgreninger til andre EU-land. Når en ser på kartet, undres en jo hvorfor det ikke går utstikkere til Finland, Estland, Sverige, Polen og kanskje enda flere langs traseen.

Hensikten med sjøledningen var at den skulle gå i internasjonalt farvann og derved være utenfor andre lands kontroll. Ifølge reviderte planer vil den få en bedre trasé om den snertes estisk farvann, noe som det kan bli en politisk nøtt for Estland å forholde seg til. Fra russisk side er forberedelser godt i gang for å gi Gazprom fullmakt til å opprette en væpnet enhet på flere tusen

*Nord Stream driver forundersøkelser av havbunnen.
(foto: Nord Stream)*

sitet skal være klar i 2012. Omkostningene er anslått til minst 5 milliarder euro, og ledningen er beregnet å ha en brukstid på 50 år. Formelt står det sveitsiske selskapet Nord Stream for byggingen.

Russland forsøker ved alle anledninger å splitte EU og føre bilaterale forhandlinger med EU-landene enkeltvis og gjerne spille dem ut mot hverandre i stedet for å forhandle med EU sentralt. Gassledningen er et godt eksempel på de store statenes hensynsløse handlemåte. Det mektige Tyskland vil sikre seg gass via en ledning som på sin

mann under privat kommando. Selv om det ikke er vedtatt i dumaen, skal forslaget allerede ha forhåndsgodkjenning fra Kreml, ifølge den russiske avisen Nezavisimaja Gazeta, som den estiske Postimees viser til.

For de baltiske statene har det aldri varslert noe godt når Russland og Tyskland er gode busser og gjør avtaler over hodene på balterne. I 1939 ble den beryktete Hitler-Stalin-pakten inngått. Nå er det Putin-Schröder, og balterne er bekymret. (*Postimees* 14. og 17.4.2007, jl)

Estisk nei til gassleidning i egne farvatn

Bølgjene har gått høge om kva ei russisk-tysk rørleidning kan ha å seie for Estland på lengre sikt. Regjeringa kom likevel fram til ei viktig prinsipiell avgjerd då ho 20. september vedtok at Nord Stream ikkje får løyve til å gjere forundersøkingar av havbotnen i estisk farvatn. Dermed må utbyggingen konsentrere seg om dialogen med finske styresmakter, som tidlegare har vore kritiske til planane av miljøgrunnar.

Det er brei semje om at Estland ikkje bør sleppe rørleidninga inn i eige territorialfarvatn. Dette er det mange grunnar til – både miljø- og tryggingsspolitiske. Fysikar, kjemikar og medlem av Estlands vitenskapsakademi, Endel Lippmaa, åtvarar generelt mot å leggje ei gassleidning i sjøen. I motsetnad til rørleidningar på land er sjøleidninga utan mottrykksspjeld. Om det skulle gå hol på henne – anten ved terroråtak eller av andre grunnar – vil halve leidninga ha tømt seg før gassen blir stoppa. Då trengst det ikkje store gnisten for å utløse ein eksplosjon med ei sprengkraft på meir enn eit megatonn, det vil seie like kraftig som ti større atomvåpen.

Endel Lippmaa er ein av dei som klart støttar avgjerda om å seie nei til forunder-

søkingar. Det same gjer partileiar Mart Laar, som meiner utfallet er ein siger for sunn fornuft. Når avgjerda likevel er om-diskutert i Estland, kjem det av at eit eventuelt ja til forundersøkingar ikkje er det same som eit ja til bygging av rørleidning i estisk farvatn. Etter undersøkingane ville det teoretisk sett framleis vere mogleg å nekte bygging, sjølv om mange meiner dette då ville vere vanskelegare. Leiaren for utanrikspolitisk institutt, Andres Kasekamp, er kritisk til regjeringsavgjerda fordi han meiner Estland med avslaget gav frå seg hovet til å påverke prosessen vidare.

Nord Stream har vore tilbakehaldne med å kommentere avslaget frå dei estiske styresmaktene, og kom fram til at dei ikkje ville anke avgjerda. No vil selskapet konsentrere seg om den opprinnelege traseen, som går utanom estisk territorialfarvatn. Frå offisielt hald i Russland var dei litt meir pratsame. Utanriksminister Sergei Lavrov sa at det høyrer ingen stad heime dersom det er politiske grunnar for avslaget, og bad Estland om å samarbeide. Det er uvisst om ministeren sjølv såg ironien i utsegnane. (*Postimees* og *EPL* 20.09.07, *Postimees* 20.10.07 ØR)

Støtte i Europaparlamentet

Europaparlamentet vedtok i mai med stort flertall en resolusjon som uttrykte solidaritet med Estland og fordømte Russlands forsøk på å blande seg inn i Estlands innenriks saker. Av de tilstedeværende representantene støttet 460 resolusjonen, 31 stemte imot og 38 avsto.

De russiske angrepene mot et av unionens minste medlemsland ble oppfattet som en prøvestein for EUs solidaritet. Resolusjonen inneholdt blant annet fordømmelse av den russiske innblanding i estiske saker og av russernes bruk av økonomiske

pressmidler mot Estland som et utenrikspolitisk middel. Videre ble Russland oppfordret til å overholde Wien-konvensjonens artikler om diplomaters frihet og ukrenkelighet.

Krenkelsene ikke bare av Estlands diplomater i Moskva, men også av Sveriges og Storbritannias diplomatiske utsendinger var en hovedårsak til at parlamentets støtte til resolusjonen ble så overveldende. Hendelsene i Moskva hadde åpnet utsendingenes øyne for de eklatante bruddene på internasjonal rett og sedvane som ble begått under dekke av at utøverne var idealistiske ungdommer i organisasjonen Nasji. (25.5.07 jl)

Jevgeni Krištafovitsj (24) kaller seg gjerne ester – selv om både morsmål og temperament ville gitt ham full rett til å kalle seg russer. Ved siden av jus-studiet ved Universitetet i Tartu leder han ungdomsorganisasjonen Avatud Vabariik (Åpen republikk) som organiserer over 1 000 unge estlandere, de fleste av dem russiskspråklige. Organisasjonen arbeider blant annet for bedre undervisning i estisk, og for økt samfunnsengasjement blant ungdom. Jevgeni er her intervjuet og fotografert av Øyvind Rangøy.

– Jeg har tro på Estland!

Vi møter Jevgeni på kontoret til organisasjonen i Tallinn, og erfarer snart at han ikke har det minste imot å prate estisk. Men selv om han behersker det offisielle språket i hjemlandet sitt til fullkommenhet, måtte han lære det som fremmedspråk:

– Skoleundervisningen var dårlig, og jeg måtte selv sørge for å skaffe meg praksis, forteller han. Han forstår likevel ikke dem som ser på estisk som umulig å lære. Estisk har en annen struktur enn russisk, men til sjunde og sist handler det om viljen til å lære. Når det var mulig å bo 30-40 år i Estland uten å lære språket, må nok den sovjetiske politikken ha mye av skylden:

– Jeg snakket med en kvinnelig lærer som underviste i både fransk og engelsk, men ikke kunne estisk. Jeg spurte hvordan det er mulig for en språkinteressert som har bodd hele livet i Estland. Hun hadde hatt lyst til å lære, fortalte hun, men i sovjettiden fantes det bare én språkskole som tilbød kurs i estisk, og for å komme seg dit måtte hun ha anbefaling fra kommunistpartiet eller helt spesielle bekjenskaper. Det hadde hun ikke. Og da Estland ble selvstendig, var hun så gammel at hun syntes ikke hun maktet å lære et nytt språk.

Greier seg godt med bare russisk

Der er en viktig faktor at det russiske språksamfunnet i Estland er komplett, mener Jevgeni. – Du får gjort det meste på russisk, du får hjelp når telefonen eller Internett ikke virker, og de fleste offentlige ærender lar seg også ordne. Det finnes russiskspråklige aviser og radio. Men jeg tror folk etter hvert vil forstå at livet er vanskeligere uten

estisk. For ti år siden skjønte ikke folk det. Mange mente det var nok om de lærte engelsk. Jeg husker hvordan skolekameratene snakket om å lære engelsk så de kunne komme seg vekk. Og mange har reist.

Ester når utlendinger spør

Jevgeni synes ikke alltid det er enkelt å svare på hva som er hans nasjonalitet. – Men til utlendinger kaller jeg meg i alle fall ester, sier han. – Den kulturelle bakgrunnen min er russisk, morsmålet er russisk og jeg snakker russisk hjemme. Men Estland er hjemlandet mitt, jeg er estisk statsborger og jeg er en del av det estiske samfunnet.

Han distanserer seg fra dem som krever russisk som et andre statspråk i Estland: – Russisk trenger ikke noen offisiell status i Estland. Finnene kjøper jo opp mye eiendom i her, men det betyr vel ikke at vi behøver å gjøre finsk til offisielt språk? Jeg er definitivt imot russisk som et andre statspråk, blant annet fordi det ville føre til at enda færre russere blir motiverte for å lære estisk. Og jeg vil at barna mine skal få leve i et Estland som bruker estisk.

Synes skolereformene går for sent

Jevgeni er uenig med de estlandsrusserne som synes at overgangen til estisk undervisningsspråk i skoler med russisk læreplan går for fort. – Det går snarere for sakte, sier han. – Den forrige undervisningsministeren fortalte stolt at overgangen til estisk allerede var i gang for to fag. Hun unnlot å nevne at fagene var estisk språk og estisk litteratur, ler Jevgeni.

Han er også uenig med dem som mener

at det er vanskelig å få statsborgerskap i Estland: – Om vi sammenligner prosedyren med praksis i andre land, så ville jeg heller si at vi er litt for liberale. Russland er også strengere enn oss, forteller Jevgeni. Han mener at størsteparten av dem som ikke er statsborgere tilhører en generasjon som er i ferd med å dø ut.

Har selv lagt ned blomster ved Bronsesoldaten

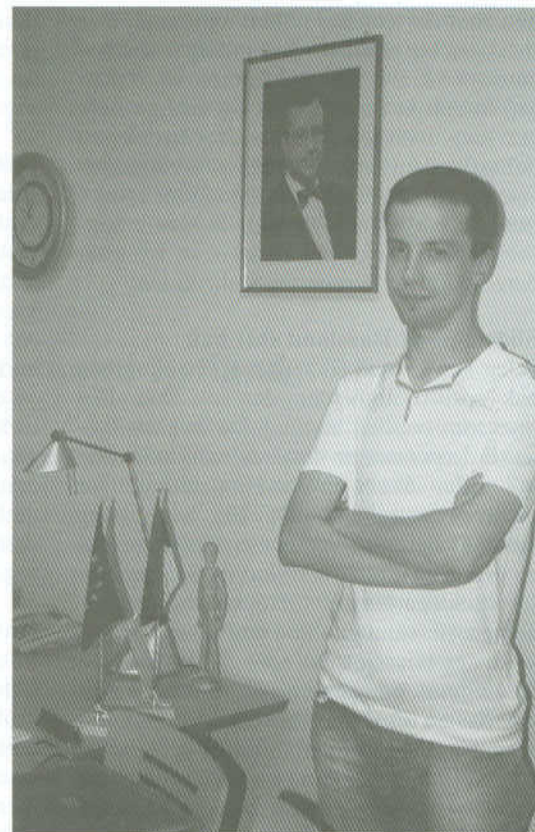
Under den såkalte bronsenatten, da opptøyene rundt flyttingen av bronsestatuen i Tallinn nådde sitt klimaks, satt Jevgeni i virtuelt styremøte med ledelsen for ungdomsorganisasjonen. De forsto at noe var i gjære.

– Vi regnet med å bli oppringt og bedt om en kommentar. Og den første henvendelsen kom fra radioen klokka halv åtte neste morgen.

– Jeg har selv vært med på å legge ned blomster ved Bronsesoldaten på Tõnismägi mange ganger. Jeg tror den siste gangen var i 2002. Før det hadde jeg sett på soldaten som et symbol på toleranse og respekt for alle krigens ofre. Også i min familie var det mange som omkom i tyske konsentrasjonsleirer. Minnet om dem som falt var viktig, og soldaten var et sted der jeg der jeg kunne gå og hedre dette minnet.

Men 9. mai for fem år siden ble et vendepunkt for meg. Jeg så mennesker med røde sovjetflagg som ropte slagord som absolutt ikke hadde noe med minnedagen å gjøre. Jeg så en kvinne der som sang tsarhymnen (Gud bevare tsaren), og jeg spurte henne hva det skulle symbolisere. Sovjetflagget – det forstår jeg på en måte, seieren og slikt – men hva hadde tsarhymnen der å gjøre? Og hun la ut om at Estland historisk sett er russisk område, siden tsar Peter den store erobret det.

Da innså jeg at Bronsesoldaten ikke lenger var stedet for meg. Jeg gikk heller og la ned blomster på graven til bestemor. Det

Jevgeni Krištafovitsj – ung estlandsrusser med tro på sitt land.

er en ting at hele bildet var svært støtende for alle estere. Men jeg følte også at det var pinlig i forhold til alle de veteranene som kom stille og rolig til statuen for å minnes sine døde og havnet midt oppi denne galenskapen, de stakkars pensjonistene var selv sjokkert over det som foregikk der. Det var da jeg sluttet å legge ned blomster der.

– Senere var jeg vitne til at budbiler kom med blomster til Bronsesoldaten. Da er det tydelig at det var snakk om en ren politisk kampanje.

Vond fortid

– Det er litt vondt å snakke om det, innrømmer Jevgeni. – Bestefar var matros i rødearmeen og kom hit under okkupasjo-

nen mot det estiske folkets vilje, selv om han også ble etterlatt i Estland og forrådt av sine egne måtte ta seg til Leningrad til fots. Jeg forstår at det er vondt for mange flere enn meg, men jeg skjønner ikke hvorfor en del estlandsrussere føler behov for å identifisere seg med det stalinistiske. Vær estiske borgere og ta ansvar nå, er Jevgenis oppfordring. – Da er det ingen som klandrer dere for forbrytelsene fra Stalin-tiden!

Sikker på at Russland står bak

– Jeg kan si med sikkerhet at Russland sto bak april-urolighetene. Jeg vet ikke like mye som politiet, men jeg kjenner ansiktene til de personene det dreier seg om. Jeg vet at det såkalte Informasjonssenteret for menneskerettigheter (LICHR), som stadig forsøker å framstille den estiske staten som en overgriper, blir finansiert av det russiske forsvarsdepartementet. Høytstående russiske tjenestemenn prøver å mobilisere de russiske organisasjonene som finnes her, alt fra krigsveteranene til Nasji, som vi nå fikk vite har en lokal celle her i landet. Hvert år sprøyter Russland inn 150 millioner rubler i støtte til "landsmennenes" sak i Estland.

Den russiske ungdomsorganisasjonen Nasji fikk mye oppmerksomhet da de beleiret den estiske ambassaden i Moskva og gikk til angrep på Sveriges ambassadør. Men Jevgenis kjennskap til Nasji går lenger tilbake: – For noen år siden kom det en forespørsel til organisasjonen vår om å innlede samarbeid. På papiret var det ikke noe galt med Nasji, vi framsto begge som demokratiske og samfunnsengasjerte ung-

domsorganisasjoner. Vi så likevel det problematiske i et samarbeid med en så Kremstro organisasjon, og takket nei. Det viste seg å være en riktig beslutning.

Diskriminering?

Juridisk sett forekommer det ingen diskriminering av russerne i Estland, slår Jevgeni fast. – Men problemet er at de russiskspråklige som ikke kan estisk, som ikke kjenner særlig mange estere, og som ikke har noe kontaktnettverk, er i en økonomisk ugunstig situasjon. Dette er både forståelig og uunngåelig. Om jeg for eksempel flytter til Sverige og bare kan ti ord svensk, vil jeg være i samme situasjon. Om jeg da får meg arbeid, vil jeg nok også få mindre lønn enn de lokale som har et godt kontaktnett. Men dette er en utfordring for den enkelte til å ta initiativ selv, lære språk og knytte kontakter.

Optimist

Etter urolighetene har integrasjonen ofte blitt framstilt som en fiasko. Men Jevgeni er ikke enig: – Jeg kjenner meg ikke igjen i dette snakket om integrasjonspolitikken som mislykket. Tingene går i riktig retning, men jeg møter mye kritikk. Flere av de russiske avisene i Estland kan ikke fordra meg. Jeg får mye kjeft. Jeg har bestemte meninger og ønsker at estlandsrussene skal lære bedre estisk og bli mer konkurransedyktige på arbeidsmarkedet, mens mange andre tydeligvis mener at vi heller skal være en slags femtekolonne her. Selv om jeg vet at det ikke er noe originalt å si det, står jeg inne for det når jeg sier at jeg tror på Estland!

Overgang til undervisning på estisk

Oppføyerne i Tallinn i april gjorde mange urolege for korleis det skulle gå når skuleverket i haust skulle ta eit nytt steg i retning av å innføra estisk undervisningsspråk. Etter fire veketimar estisk i grunnskulen skulle første klasse på dei russiskspråklege gymnasa frå i haust av ha estisk litteratur på estisk. Fleire sag kjem

inn på estisk etter kvart – geografi, musikk, samfunnslære og Estlands historie – slik at fjerde året skal 60 % av undervisninga vera i den språkforma. I Latvia vart det mykje rabalder då skulane der gjekk over til 60 % latvisk i eitt einaste langt steg.

Også i Estland var dette ei slik sak der Russland ved hjelp av fjernsyn og presse

hadde gjort det dei kunne for å spreia misnøye blant estlandsrussarane og setja dei opp mot dei estiske ordningane.

Tradisjonelt byrjar skuleåret i Estland første september, i praksis vart starten no måndag 3. september. For oss som ikkje kan russisk og må halda oss til det som blir formidla på estisk, verka alt saman nesten idyllisk. Både radio, fjernsyn og alle aviser med respekt for seg sjølve drog ut og inter-

vjuar russiske lærarar og elevane deira. Begge gruppene var for det meste svært positive til nyordninga. Særleg mange av elevane snakka framifrå estisk samtidig som dei gledde seg over at meir estisk på skulen skulle hjelpa dei til å bli endå flinkare i dette språket. Estlandsnytt merka verken uro eller demonstrasjonar nokon stad. (6.9.07 olm)

Blanda ekteskap i Estland

Avisa Maaleht tok 17. mai for seg blanda ekteskap i Estland. Hadde oppføyerne i slutten av april hatt noko å seie for kor ofte estarar og russarar fann saman? Svaret på det spørsmålet var klart nei. Når unge folk er forelska, ser dei ikkje på folkeslaget.

Det kom elles fram at i blanda ekteskap er russisk mann og estisk kvinne den vanlegaste kombinasjonen. Estiske menn gifter seg sjeldnare med andre enn estiske kvinner. Ekteskap mellom estar og russar utgjør likevel mindre enn 10 % av alle inngåtte ekteskap. Nettopp blanda ekteskap er sterkt medverkande til at estiskprosenten går opp. Barn frå slike ekteskap går som regel i estisk barnehage og sidan på estisk skule – samtidig som det heile tida blir vanlegare at reint russiske familiar plasserer barna i estiske barnehagar og skular. Det lovar jo òg bra for utviklinga i landet.

I blanda ekteskap blir alltid kjærleiken og samhaldet sett på større prøver enn i ekteskap der begge har den same kulturelle bakgrunnen. Statistikken viser tydeleg at skilsmissefrekvensen er større for blanda ekteskap.

Blandinga kan òg vere av anna slag. Estiske jenter er populære, så karar frå mange land kjem og hentar seg kone i Estland. Maaleht hadde snakka med Jana Särglep som registrerte inngåtte ekteskap i Tallinn. Ho meinte at nær på kvart fjerde inngåtte ekteskap var av dette slaget. Det kunne vere nordmenn, amerikanarar, engelskmenn eller andre som stod brudgom. På andre sida kunne ho berre minnast to døme på at ein estisk mann hadde teke seg utanlandsk make, den eine gongen ei finsk jente, den andre gongen var brura amerikansk. (20.5.07 kb)

Schengen gjer snart Estland passfritt

Alt i år vil Estland saman med dei andre Ance EU-landa truleg bli fullverdige medlemmer av Schengen-samarbeidet. Det vil seie at grensekontrollen mellom t.d. Estland og Latvia kan avviklast den 21. desember. Dette er ikkje minst ei storhending for den estisk-latviske tvillingbyen Valga/Valka, som då kjem langt nærare visjonen sin om å vere "Ein by – to land".

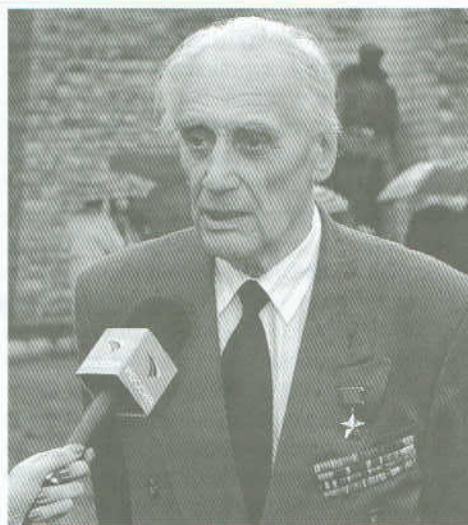
På flyplassane vil passkontrollen av praktiske grunnar vare ei stund enno, truleg til mars 2008. Etter den tid vil òg nordmenn kunne reise til Estland utan å måtte vise passet sitt nokon stad.

Likevel bør du framleis ha med deg passet i bagasjen all den tid Noreg ikkje har noko alternativt statleg ID-kort. (ØR)

Skulda for folkemord

Spesielt fortente personar kunne under det tidlegare regimet bli utropa til heltar av Sovjetunionen. Ein slik helt er den 88 år gamle pensjonisten Arnold Meri i Tallinn, kjend som syskenbarnet til tidlegare president Lennart Meri.

I august var dei rettslege granskningane så langt komne at Arnold Meri vart stemd for retten skulda for folkemord. Han skal ha vore aktiv i førebuingane av massedeportasjonane i mars 1949 då over 20 000 estarar vart sende til Sibir og andre delar av Sovjet. Dette vart gjort for å skremma folk og få fart på kollektiviseringa. Meri stod for deportasjonane frå Hiiumaa. I den nye sjølvstendetida er han den 15. estaren som er skulda for folkemord på grunn av deltaking i deportasjonane. Dei dømde har fått betinga dommar. (23.8.07 olm)

Arnold Meri. (foto: T.Huik/Postimees)

Latvia ratifiserte grenseavtalen

Latvia og Russland skreiv 27. mars under ein grenseavtale. Avtalen fekk underskriftene til statsministrane Aigars Kalvitis og Mikhail Fradkov. Ein av pådrivarane hadde vore president Vaira Vike-Freiberga. Ho var svært nøgd då det latviske parlamentet sidan ratifiserte avtalen 17. mai. Det vart gjort med 70 røyster mot 25. Utanriksminister Artis Pabriks meinte det var viktig å nytta høvet no, for ingen veit korleis tilhøvet mellom Latvia og Russland utviklar seg etter det russiske presidentvalet neste år.

Russlands ambassadør i Riga meinte at det ikkje var hindringar i vegen for at ratifiseringsprosessen kunne gå sin gang og enda med godkjenning i den russiske statsdumaen i juni. Han sa òg at dei latviske relasjonane til Russland mot slutten av Vike-Freibergas embetsperiode hadde fått ei meir pragmatisk retning, og at det blir førebudd latvisk presidentbesøk i Moskva.

Så fort gjekk det rett nok ikkje, men 5. september vart avtalen ratifisert av statsdu-

maen, og 3. oktober skreiv president Vladimir Putin under på dokumentet som sette avtalen i kraft. Ratifiseringa betyr mellom anna at Russland som ei justering får 2,25 km² av Latvia og gir 2,16 km² i bytte, men stort sett følgjer den nye latviske grensa kontrollinja som galdt sidan Sovjetunionen vart oppløyst. Latvia stadfester dermed at dei ikkje lenger gjer krav på dei 1300 km² som etter andre verdskrigen vart lagde til Pskov-området i Russland.

Det vil ha liknande implikasjonar om grenseavtalen mellom Estland og Russland blir ratifisert. Avtalen er underskriven og ratifisert frå estisk side, men Russland trekte si underskrift tilbake då estarane la til ei innleiing om den historiske bakgrunnen. Den estisk-russiske avtalen fastset like eins ei grense som i hovudsak følgjer den eksisterande kontrollinja, det vil seia at Estland avstår 2339 km² av grenseområda til Russland. Dette arealet utgjorde i mellomkrigstida om lag fem prosent av republikken.

(EPL 28.3.07, Öhtuleht 18.5.07, Postimees 5.9 og 3.10.07, olm, ØR)

fra side 1 Arbeidsinnvandring ...

Arbeidsutvandring fra de nye medlemslandene har økt kraftig etter EU-utvidelsen i mai 2004, og Norge er ett av mottakerlandene. Det har ført til økt interesse for arbeidsinnvandring. Fenomenet har vært studert mye i forhold til mottakerlandet, men lite i forhold til senderlandet. Dette, kombinert med min egen interesse for feltet, gav meg idéen til problemstillingen. Siden faget mitt var utviklingsstudier, var det naturlig at utviklingskonsekvenser for senderlandene kom i fokus. Jeg valgte Polen som det ene senderlandet fordi det er mange polske arbeidere i Norge, og dette har blitt omtalt i norske media. Siden jeg selv kommer fra Estland, var dette det naturlige andre senderlandet.

Årsaker til ut(og inn-)vandring

Hva er det i realiteten som får mennesker til pakke kofferten og reise til et fremmed land? Er det virkelig høyere lønninger som de fleste tror, eller er det enkeltindividets livssituasjon?

For det første kan det være noe de er misfornøyd med i hjemlandet, noe som dytter på folk og får dem til å dra ut. Det kan være lave lønninger, svake arbeiderrettigheter, eller familieproblemer. For det andre kan det være noe i mottakerlandet som tiltrekker dem, slikt som høyere lønninger, bedre levestandard, eller et godt trykkesystem.

Oftest er det en kombinasjon av flere faktorer som fører til utvandring. Lønnsnivået var en viktig grunn til emigrasjon fra både Estland og Polen. Mange respondenter nevnte at lønningene i hjemlandet var så vidt nok til at de klarte seg, og noen måtte ta ekstrajobber for å få endene til å møtes. En estisk arbeider sukket: – Du går på jobb om morgenen for å overleve, ikke for å leve. Det er bare rike som kan leve.

Men ikke alle var ute etter penger: – Det dreier seg ikke bare om penger, vet du! Selv om du har høyere lønn i Norge, må du også betale mye mer for leiligheten og for maten.

Bedre arbeidsforhold

I tillegg til lave lønninger var dårlige arbeidsforhold og manglende rettigheter vesentlige årsaker til emigrasjon. Folk måtte jobbe overtid i hjemlandet uten overtidsbetaling, og de var redd for å miste jobben hvis de mukket. Bygningsarbeidere nevnte blant annet manglende sikkerhetsutstyr. I Norge er realiteten annerledes, og det så ut til å være kjent blant migranter: – Jeg fikk nok av arbeidsgivere som bare lover. Jeg snudde meg 180 grader rundt for å se etter muligheter i Skandinavia. Jeg visste at hvis noen lover deg noe i de landene, da skjer det også.

Jobbtilbud i Norge har ført en del estiske og polske arbeidere hit. Enten hadde de venner som inviterte dem, eller så var norske arbeidsgivere på jakt etter arbeidere i Estland og Polen. Det er mangel på sykepleiere i Norge, og arbeidsgivere har vært i Baltikum og Polen for å hente inn arbeidskraften. Denne prosessen har ikke ført til masse-emigrasjon av sykepleiere fra disse landene, men noen har likevel kommet på denne måten.

Venner kan påvirke emigrasjonsbeslutningen. Det er lettere å flytte til et fremmed land for den som kjenner noen der fra før. En ung estisk mann fortalte: – Jeg planla å dra utenlands, valget sto mellom Norge og Finland. Jeg hadde venner begge steder.

Kulturell og geografisk nærhet

Historiske (kulturelle) relasjoner og den fysiske avstanden mellom landene, påvirket migrasjonen. Gode eksempler er Estland og Finland, og Polen og Tyskland. Norge er ikke det mest attraktive landet for de to emigrant-gruppene, men kort avstand og god logistikk fører til at det er lett og rimelig å reise til og fra Norge. Når det gjelder kulturelle likheter, var det stor uenighet blant respondentene. Noen mente kulturen og væremåten i Estland og Norge er temmelig like: – Nordmenn er kalde, men jeg ville sagt at estere er enda kaldere. Det er veldig vanskelig å bli kjent med nordmenn, men

foto: ØR

hvis du en gang blir kjent med dem, da får du venner for livet. Jeg synes de to kulturene er ganske like.

Andre, spesielt polske arbeidere, mente at de kulturelle forskjellene var store: – I Polen, jeg treffer deg på gata, vi prater litt, jeg inviterer deg hjem på besøk. Alt som er mitt er ditt, fra kjøleskapet og alt! Ikke sant! Men norske, det er lett å få hjelp på gata, men det å bli venner er en lang vei å gå.

Utviklingen i senderlandene

Når det gjelder konsekvenser av emigrasjon, har det ofte vært snakk om hjerneflukt. Det betyr at landene med stor emigrasjon blir tømt for høyt utdannede personer. Uttrykket hjerneflukt har særlig vært brukt om situasjonen i utviklingsland. En av de estiske respondenter uttrykte seg på følgende måte: – De som ikke er flinke til å jobbe blir i Estland, men de flinke og talentfulle reiser utenlands for å finne bedre muligheter.

Hjerneflukt er det for eksempel hvis leger, sykepleiere og ingeniører utvandrer. Det har vært en del utvandring innen disse

ykesgruppene, både fra Estland og Polen. Imidlertid, hvis de returnerer til hjemlandet etter en stund ute, kan dette også være en vinning fordi de tar med seg nye erfaringer og kunnskaper. Dette mente også en estisk nøkkelinformant: – Kanskje en midlertidig utflukt kan utvikle kvalifikasjonene. Når utvandrerne så returnerer, vil de være verdifull arbeidskraft.

Av samtalene med arbeidsinnvandrere fra Estland og Polen viste det seg at de har delte meninger når det gjelder å vende hjem igjen. Noen vil helt sikkert reise tilbake, andre er ubestemte, og noen liker seg godt i Norge og har tenkt å bli her. En estisk innvandrers reflekterte: – Jeg tror at tilbakevendingen til Estland kan skje etter fem års tid, ikke før. Jeg kunne godt tenkt meg å reise hjem, for det er ikke det at jeg ikke vil, men det kommer an på situasjonen.

Penger hjem

Positivt for utviklingen i senderlandet er pengeoverføringene. Mange av arbeidsmigrantene sender penger hjem til familie og venner, eller reiser hjem på ferie og bruker

mye av pengene sine der. Men dette gjelder bare for noen. En estisk respondent svarte: – Jeg støtter dem ikke økonomisk, men jeg bringer ganske store gaver med meg når jeg besøker familien.

Det kan også være problematisk å gi penger til familien fordi de kan oppleve det som krenkende. En polsk dame hadde en slik erfaring: – Jeg må være forsiktig med det. Jeg prøvde å støtte broren min, men han ble fornærmet. Så det må være en balansegang, jeg må vite om hjelp er ønsket, og i hvor stor grad.

Utvandring fører til mindre arbeidsledighet i hjemlandet, slik det har skjedd i Polen. – La oss takke de som dro og førte til at arbeidsledigheten gikk ned. Polsk økonomi vinner fordi de ikke må betale så mye arbeidsledighetstrygd, sa en av respondentene. Men hvis det er for mange som reiser vekk, da kan det bli mangel på arbeidskraft. Estland opplever dette innenfor enkelte sektorer nå. Det blir importert arbeidskraft, oftest fra russisktalende land. Dette kan føre til konflikter. Estland har jo allerede en betydelig russisktalende befolkning, og en økt andel russisktalende som ikke kan estisk, kan være bekymringsfull. En estisk respondent uttrykker sine bekymringer slik: – Når arbeidsinnvandrere kommer, da

dukker problemet opp. De kan ikke språket, og da forsvinner kulturen. Estere har ikke særlig gode holdninger til innvandrere, såvidt jeg husker. Estere er relativt rasisitiske.

Langtidspendlere

Å være arbeidsmigrant betyr for noen at de pendler mens familien bor i hjemlandet. For noen av dem kan dette føre til problemer i ekteskapet, utroskap, osv. Men det kan også påvirke forholdene positivt ifølge en estisk respondent: – Jeg tror at det å være i Norge to-tre uker, og en uke hjemme, eller noe lignende ... hvis ektefellene blir lei av hverandre ... når vi er hjemme hele tida, da blir det ofte småkrangling. Men det blir annerledes når vi er fra hverandre i lange perioder.

En annen konsekvens av utvandring, er at lønningene i hjemlandet blir presset opp på grunn av mangel på arbeidskraft. Dette har allerede skjedd i Estland og Polen. En estisk respondent har merket seg at: – Lønningene for bygningsarbeidere i Estland er allerede såpass høye at det ikke er noen vits i å migrere. Broren min bygger hus, og han sa at timelønna er like høy som i Sverige og Finland, og da er det jo en bonus å kunne bo sammen med familien.

foto: ØR

Hvor er Estland på vei? I dette intervjuet blir president Toomas Hendrik Ilves konfrontert med spørsmål om arbeidsmigrasjon, velferdspolitik og innvandring.

Ser ikke til Norge

Av Morten Tønnessen

Det er et preg av alvor i estisk politikk som er uhørt i skandinavisk sammenheng. Her kan man snakke om „Nasjonens overlevelse“ uten å trekke det minste på smilebåndet. Perspektivene er lange, og normalt koblet opp mot enten forhistorien som Sovjetrepublikk, den moderne orienteringen mot EU og USA, eller begge deler. For president Ilves, som har levd i utlendighet store deler av livet, faller det naturlig.

– Et hensyn i estisk arbeidsmarkedspolitikken er hjerneflukt, det vil si emigrasjon av arbeidere til nordiske og andre land, og utsiktene til arbeidsinnvandring fra andre østeuropeiske land. Hva slags perspektiv har presidenten på denne utviklingen?

– Ifølge rapporten om europeisk mobilitet [i arbeidsmarkedet] vurderer nesten 7 % av esterne å flytte til et annet EU-land i løpet av de neste fem årene. Burde vi få panikk eller bli deprimer av dette? Mitt svar er nei. Et slikt „ønske om å dra“ er uunngåelig, siden estiske borgere lokkes utenlands av håp om høyere inntekt og overlegne arbeidsforhold, som mange tror er bedre i de gamle EU-landene enn i Estland i dag. På den annen side bør vi også innse hva som er positivt for Estland oppi alt dette. Ja, vi bør til og med stimulere våre unge til å bevege seg rundt om i verden, ta til seg ny kunnskap og møte interessante mennesker. Siden toppen i år 2000 med 12,8 % arbeidsledige har ledigheten vært jevnt på vei nedover. Med en ledighet på 5,9 % i fjor er det nå en ventet stramhet i arbeidsmarkedet som står på agendaen.

– Det viktigste for oss som et land, sier Ilves, er hvordan vi kan få dem som har reist bort til å vende tilbake med nye ideer. Estland bør derfor skape rammebetingelser for at „våre hjerner“ kommer tilbake og at

„andre hjerner“ finner veien hit. Det var jo dette Irland gjorde: I halvannet århundre var det et land med stadig utflytting, men etter at Irland ble en genuin økonomisk suksess vender irlendere tilbake. For å oppsummere i én setning: Vi må by på overbevisende grunner som kan holde unge mennesker i Estland, og bringe tilbake de titusener som har dratt de siste 15 årene.

Skatt og velferd

– Det hevdes ofte at Estland ønsker å bli ansett som et nordisk land. På den annen side er det åpenbare og dyptgående forskjeller mellom estisk og for eksempel norsk velferdspolitik. I hvilken grad anser presidenten den nordiske velferdsstaten som en god modell for Estland?

– Jeg beklager å måtte registrere at slike utdaterte klisjeer fortsatt er i sirkulasjon, sier Ilves. – For fremtiden vil jeg anbefale litt hjemmelekse, eller en undersøkelse av hva som foregår i Estland. Estisk og nordisk velferdspolitik er ikke så forskjellig, de blir faktisk likere og likere. Hovedsaken er penger.

Estisk velferdspolitik

Likheten mellom estisk og nordisk velferdspolitik, er kanskje ikke så åpenlys. Ingen EU-land bruker i prosent av BNP mindre enn Estland på arbeidsmarkedstiltak. Bare Latvia og Litauen bruker mindre på sosiale støtteordninger, hvor det riktignok, etter parlamentsvalget i begynnelsen av mars, planlegges en solid økning av pensjonene de kommende årene. Enn så lenge er ikke Estland internasjonalt kjent for en godt utbygd velferdsstat, men for å ha vært først ute med flat skatt.

Statsminister Andrus Ansip, som ved marsvalget fikk fornyet mandat, har forpliktet seg til nye skatteletter i denne valg-

Estlands president vil ikke ha på seg at Norden er forbildet. Sammenligninger med Norge synes han er urimelige.

perioden. Hans visjon er å gjøre Estland til et av de fem mest velstående landene i Europa, nettopp ved hjelp av et rekordlavt skattenivå.

Hjelp til selvhjelp

– Medlemskap i NATO og EU har stått sentralt i Estlands politiske prosjekt etter Sovjet-tiden. Men når det gjelder Estlands tilnærming til de høyt priste liberale verdier gjenstår mange paradokser. For eksempel ser forholdet til Russland og til russere ut til å ha vært avgjørende i utformingen av Estlands svært restriktive innvandringspolitikk. Ifølge statistikk fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) er det ikke mer enn 11 flyktninger bosatt i Estland mot over 40 000 i Norge. Hva er presidentens visjon for den neste generasjonen?

– Jeg er overrasket over at du synes at sammenligningen av antallet innvandrere i den gamle velferdsstaten Norge og Estland, som først ble med i EU og NATO for noen få år siden, er paradoksal. Estland er åpent for fri bevegelse av arbeidskraft innen EU, noe mange EU-medlemmer, som for eksempel Frankrike, Danmark, Tyskland og

Toomas Hendrik Ilves

- Født 1953 i Stockholm
- Arbeidet under frigjøringsperioden i Radio Free Europe i München
- 1993–96 Estlands ambassadør til USA, Kanada og Mexico
- Estlands utenriksminister 1996–98 og 1999–2002
- Medlem av Europaparlamentet 2004–2006
- Estlands president siden høsten 2006 (inntil da medlem av Sosialdemokratene)

Østerrike, ikke er villige til å gjøre. Hvis du begynner å tenke på ønskene til innvandrere, vil du forstå hvor denne forskjellen kommer fra. Som president kan jeg forsikre deg at Estlands innvandringspolitikk definitivt ikke er restriktiv. Vår lov om statsborgerskap er betraktelig mer liberal enn dem i mange andre EU-land.

– Siden 1997, da Estland tilsluttet seg FNs flyktningekonvensjon, har Estland mottatt et gjennomsnitt på omkring ti asylsøknader årlig. Og antallet søknader økte ikke etter inntredenen i EU. Det er vanskelig å konkurrere med Norge i denne saken når det rett og slett ikke er like mange søknader. Norge er simpelthen et rikere land og dermed mer attraktivt for asylsøkere. Generelt må jeg si at jeg setter pris på intervjuer hvor intervjueren tenker litt mer over de spørsmålene han eller hun stiller.

Sier Ilves. Hva så med den offisielle innvandringskvoten, som er fastsatt til maksimalt 0,05 % av befolkningen per år, og grovt sett gjelder alle som ikke er fra Vesten? Kvoteflyktninger mottar Estland ellers ikke. Det er tydelig at perspektivet er forskjellig.

Synspunktene i denne artikkelen, inklusive overskrift, ingress og bildetekst, står for forfatterens regning. (Red.)

Etter tre års studier ved Universitetet i Tartu skrev norskstudenten Kersti Kutser (22) våren 2007 en bacheloroppgave om det bildet norske aviser gav av Estland i 2004 – året da de baltiske landene fra 1. april ble medlemmer i Nato, og 1. mai også opptatt i Den europeiske union (EU). Her gjengir vi et sammendrag av oppgaven skrevet spesielt for *Estlandsnytt*. Veiledere for Kersti Kutser var nordistikklektor Kristel Zilmer og norsklektor Inger Synnøve Moi.

Mediebildet av Estland i norske aviser

Av Kersti Kutser

For å finne ut hvilket estlandsbilde norsk presse formidlet, stilte jeg fire spørsmål og foretok en kombinert kvanitativ og kvalitativ innholdsanalyse av avistekster. Jeg valgte totalt 50 artikler fra fire aviser – 18 fra Aftenposten, 16 fra VG, 10 fra Dagens Næringsliv og 6 fra Dagsavisen.

1. spørsmål: Hva var hovedtemaene i artiklene om Estland?

Økonomi framsto som et hovedtema (22 artikler) og særlig det lave skattenivået i Estland (11 artikler av 22). I tilknytning til dette fikk også den billige alkoholen stor oppmerksomhet (8 av de 11 artiklene med skattetema).

Av Estlands befrielse fra kommunismen og den gjenopprettete selvstendigheten fulgte også at det ble innført et skattesystem. Med flat inntektskatt skiller det estiske systemet seg sterkt fra den progressive skattlegningen som alle de nordiske landene praktiserer. Estlenderne betaler lave skatter, men det betyr at vanlige folk ikke får noen god sosialhjelp fra det offentlige. De som har råd til det, kan benytte seg av private tjenester, innbefattet bl.a. utdanning og legehjelp. Av slike grunner er de gamle velferdsstatene i EU irritert over de nye medlemslandene som trenger penger fra felleskassa til omsorgen for sine borgere.

Av presseanalysen jeg utførte framgikk

Montasje ved Øyvind Rangøy.

det at mange innbyggere fra velferdsstatene reiste til Estland og benyttet seg av de billige prisene her, særlig på alkohol. Estlands lave alkoholpriser forårsaket nesten krise i finsk økonomi. Finnene dro over Finskebukta og handlet alkohol som gale samtidig som finske produsenter og utsalg fikk inntektene sterkt redusert. Som et mottrekk senket Finland de innenlandske alkoholavgiftene.

Et annet stort tema var kriminaliteten med 7 artikler: 3 av disse handlet om smugling av sigaretter og sprit, og 4 av dem dreide seg om prostitusjon og menneskehandel.

På tredjeplass kom turismen med 5 artikler. Disse presenterte Tallinn for nordmennene, og de var skrevet som invitasjon til Estland og særlig til Tallinn. De hadde overskrifter som: "Ta en weekend i Tallinn", "Billigfly rett til Baltikum" eller "Tallinn – en moderne middelalderby". Allerede i august 2004 viste undersøkelser en økning i antall norske turister til Estland, kanskje delvis på grunn av de nevnte artiklene.

2. spørsmål: Skrev avisene mer om Estland før 1. mai enn de gjorde etterpå? Var det noen tematisk forskjell på artiklene som ble trykt før og etter denne datoen?

Materialet omfattet 29 artikler fra før 1. mai (20 artikler av 29 var fra april måned) og 21 artikler trykt etter 1. mai. Slik kunne jeg konstatere at norske aviser skrev mer om Estland i begynnelsen av 2004 (med fire måneder) og mindre etter 1. mai (med åtte måneder) og jeg kunne fastslå at disse fire norske avisene var mer interessert i Estland før EU-tilslutningen.

Av analysen så jeg at alle temaene var med gjennom året, og kom ikke fram noen vesentlig forskjell på de artiklene som ble skrevet før og etter 1. mai. De tok opp alkoholprisene og økonomien både før og etter Estlands inntreden i EU. Det samme gjelder for temaer som kriminalitet og innvandring. Vi merker bare at det ble skrevet mer om temaat turisme etter 1. mai, noe som kan forklares med at det etter EU-utvidelsen ble lettere å reise til de nye medlemslandene.

3. spørsmål: Hvor ofte skrev avisene om Estland og estere? I hvilken sammenheng?

Fordi året 2004 var litt spesielt, skrev de norske avisene om Estland litt mer enn før. Analysen viste at det var flest artikler i april (20), like før EU-utvidelsen, men artikler var spredt utover i de andre månedene også med unntak av juli. Det ble skrevet mye om Estland i sammenheng med økonomi og da særlig om alkoholprisene.

4. spørsmål: Hvordan var holdningen til Estland og til estere?

Holdningene til Estland var positive i 9 av artiklene, nøytrale i 12 og negative i 11 artikler. I så mange som 18 artikler var det umulig å fastslå noen holdning. På grunnlag av disse tallene kunne jeg si at det fantes mange forskjellige holdninger til Estland, og det er også helt normalt. Hvis alle

oppfatninger om Estland var like, enten bare positive eller bare negative, da kunne jeg si at avisene hadde gått til ytterligheter og var ensidige, men de skrev både positive og negative artikler, noe som beviser at de skrev upartisk.

En iakttagelse jeg gjorde, var at artiklene om Estland stadig ble mer positive. Selv sagt var holdningen hele tiden negativ i behandlingen av kriminalitet, men slik må det være, for kriminalitet er i seg selv en negativ foreteelse.

Konklusjoner

Avslutningsvis må jeg innrømme at den forestillingen jeg selv hadde om norske aviser viste seg å være feil. Jeg hadde tenkt meg meg at de så nedlatende på Estland og stort sett skrev negativt. Men slik var det ikke. De publiserte avisartiklene var objektive og gav en upartisk framstilling av de forholdene som ble tatt opp.

På grunnlag av undersøkelsen kunne jeg konkludere at mediebildet av Estland i Norge i år 2004 var nøytralt: Alle de fire avisene som ble undersøkt behandlet estiske temaer, men ingen av dem viste noen påtakelig tendens i holdningene til Estland – verken i positiv eller negativ retning.

Errata

Det er oppdaget flere feil i nr. 2, 2007: Side 9 var ministeroppgavene feil fordelt. Det riktige er at Juhan Parts ble økonomi- og samferdselsminister, mens Ivari Padar ble finansminister.

I presentasjonen av Årets estlandsvenn side 30 ble det feilaktig opplyst at Suzanne Stiver Lie var professor emerita i spesialpedagogikk. Det riktige er pedagogisk sosiologi.

Cornelius Hasselblatt har fått navnet sitt feilstavet i bildeteksten side 35.

E-postadressen til Maarika Wellnitz var feilskrevet side 55. Det skal være maarika.wellnitz@mail.ee.

Estiske barn løp stafett 17. mai

Av Jorunn Vestli

Ingen nordmann kan vel tenke seg en 17. mai uten løp og leker for barna. Nå blir deler av dette eksportert til Estland som markering av den norske nasjonaldagen. Estlands egen dag er uheldigvis 24. februar som ikke på samme måte ligger til rette for utendørs utfoldelse.

Tidligere leder for Norsklaget i Tartu, Gennadi Jagomägi, forsøkte i 1990-åra å bygge opp en lekstradisjon på Norges nasjonaldag. Etter noen stillere år har det kommet ny vind i seilene. Inspirasjon fikk de esterne som i 2005 deltok på Tine-stafetten i Oslo. Allerede i 2006 stilte ca. 1500 estiske barn opp i Estland, og 17. mai i år løp nesten 3000 barn stafett i fem byer: Tallinn, Tartu, Pärnu, Paide og Toila.

Konkurransene var utlyst for barn fra femte til niende skoletrinn, dvs. at løperne var mellom 10 og 16 år gamle. Hver skole kunne stille med så mange lag de måtte

ønske. Lagene kunne også bli satt sammen på andre måter, av vennegrupper osv. Kravet var åtte barn på laget, og blant disse minst fire jenter. Så fikk Norge med det samme eksportert litt av oppfatningene sine om likestilling mellom kjønnene. Dessuten var det innkoplet et velgjørenhetsmoment. Deltaking var gratis, men folk kunne gjøre frivillige donasjoner til en bankkonto. Inntektene skulle gå til Haapsalu nevrologiske rehabiliteringssenter til støtte for behandlingen av barn som hadde mistet forlikheten på grunn av alvorlige ulykker.

Arrangementet i Tallinn ble åpnet av ambassadør Stein Vegard Hagen. Deretter framførte kulturminister Laine Jänes en hilsen og Sørlandske korverksted – i vakre bunader og under ledelse av Marianne Sodal Misje – skapte stemning med norske fedrelandssanger før barna ble sluppet løs.

Lagene konkurrerte på hvert sted i fem aldersklasser. Hovedsponsoren hadde

begavet alle barna med røde T-skjorter som bevis på at det viktigste er å delta. Men det var tidtaking også, og fem vinnere ble kåret i hver by – et vinnerlag på hvert alderstrinn. I tillegg til at alle vinnerlagene og hver deltaker på dette laget ble premiert på en eller annen måte, ble det foretatt en loddtrekning som et lag fra Mehikoorma vant. Denne skolen ligger på et lite sted i det sørøstlige Estland, bare et par kilometer fra grensa til Russland. Barna derfra hadde dratt til Tartu for å løpe. Nå vant de en reise

til Norge betalt av MTÜ Tallinnmeeting og med opphold betalt av Norges Friidrettsforbund. Under oppholdet skulle de blant annet delta i Tine-stafetten i Oslo 23. mai.

Hovedarrangør i Estland var den ideelle foreningen MTÜ Tallinnmeeting i samarbeid med den norske ambassaden og Norges Friidrettsforbund. Ambassadør Stein Vegard Hagen stilte som stafettarrangementets beskytter, og den største sponsoren var DnB Nord Pank. (20.5.07 jv)

Storforneymd med norgesturen

Tine-staffettlaget fra Mehikoorma.

Tekst og foto: Øyvind Rangøy

Det var en stor opplevelse for ungdommene fra Mehikoorma da de bare seks dager etter 17. mai-stafetten i Tartu fikk reise til Norge for å delta i Tine-stafetten. De boblet nesten over da Estlandsnytt møtte dem kort tid etter hjemkomsten.

– Det var en lykke at alle klarte å ordne med pass eller ID-kort på så kort varsel, forteller rektor Ege Helleng, som ble mål-løs da hun fikk telefon om at de hadde vun-

net trekningen. Hun lovpriser arrangørene og mottakelsen i Norge.

Ikke bare fikk de fleste av elevene reise med fly for første gang – de fikk også vinke til dronningen som tilfeldigvis kjørte gjennom Oslo da de var der. Ingen av dem er i tvil om at de vil tilbake til Norge ved første anledning, og de håper de kan få med en ekte fjelltur også.

Som en start vil de i alle fall delta 17. mai neste år.

Løperne i full fart i Tammsaare-parken i Tallinn.

(foto: E-J Kuum)

Norsk kor fra Sørlandet på besøk i Estland 17. mai

Av Bente Knudsen,

Sørlandske Korverksted (SKV) har besøkt hovedstaden Tallinn og byen Rakvere i Estland. SKV er et prosjektkor for sangere fra hele Agder som engasjerer dirigenter fra prosjekt til prosjekt. Ettersom det i 2007 er 100 år siden Edvard Grieg døde, hadde vi lyst til å reise utenlands med et Grieg-program for å presentere vår verdenskjente komponist. Vi vurderte mange alternativer; Holland, Tyskland, Orknøyene og de baltiske stater. At dirigenten vår, **Marianne Misje**, har studert ved Sibelius-akademiet i Finland og kjenner Estland godt, bidro til at valget falt på Estland. At tidspunktet ble omkring Norges nasjonaldag 17. mai, passet godt med sangens betydning for frigjøringskampen i Estland.

Planleggingen startet for alvor høsten 2006. Vi sendte søknader og prosjektbeskrivelser flere steder i håp om økonomisk støtte, og vi hadde hellet med oss. Vest-

Agder fylke er vennskapsfylke med Lääne-Viru der Rakvere ligger. Her hadde representanter for fylkeskommunen vært, hatt fine opplevelser og knyttet gode kontakter. Fylket ville gi oss økonomisk støtte til å reise dit, og planleggingen ble mer konkret.

Agder har mange gode musikere, og vi fikk avtale med sopran **Inger Johanne Pettersen**, baryton **Kjell Erik Jørgensen** og pianist **Trygve Trædal**. Dirigenten vår laget et variert program. Første konsert fant sted i Søm kirke i Kristiansand 3. mai. Her var pensjonert professor i musikk og Grieg-ekspert **Finn Benestad** konferansier, og vi lærte alle mye om Grieg den kvelden. I tillegg ble det en flott konsert i den vakre kirken som kunstneren **Kjell Nupen** har utsmykket med fantastisk glasskunst.

16. mai var vi, 50 sangere, barn og ektefeller, klare for Tallinn som første stopp. Tidlig 17. mai hadde vi en kort privat feiring av dagen med frukt og musserende vin

Sørlandske Korverksted på Rådhusplassen i Tallinn 17. mai.

(foto: Anders Lundeby)

på hotellet. Deretter kledde vi oss i våre nasjonaldrakter og gikk ut i byen i et praktfullt vær. Det bør nevnes at vi fikk mye oppmerksomhet på grunn av bunadene. Vi sang i parken ved et arrangement for barn. Der var Estlands kulturminister, **Laine Jänes**, og Norges ambassadør til Estland, **Stein Vegard Hagen**, som begge holdt tale i anledning dagen. Koret var et flott syn med de fleste av damene og et par av mennene i bunader fra ulike deler av Norge.

Om kvelden hadde vi konsert i Öpetajate Maja (Lærernes hus) ved Rådhusplassen, et flott lokale med mange fornøyde tilhørere. Etter konserten var det tid for å nyte deilig mat og drikke der, og leder av hovedutvalg for kultur i Vest-Agder, **Jon Grindland**, holdt en god og tankevekkende tale for dagen. Representanter fra Norsk-estisk forening orienterte om sitt arbeid, og flere av sangerne meldte seg inn i foreningen. Mellom øvelser og opptredener fikk vi sett noe av den flotte gamlebyen i Tallinn. Noen fikk faktisk også handlet litt!

Dagen etter reiste vi til Rakvere med buss, spiste flott lunsj underveis og kom fram til våre gjestehus. I Rakvere var alt arrangert av Valdur Liiv, en sentral person i

kulturlivet der. Rakvere hadde et flott nyrestaurert kulturhus der vi fikk dele en kveld sammen med et flott jentekor, folke-musikk, spise lokal mat, synge og danse sammen.

Neste dag besøkte vi en vakker, men iskald kirke i Kadrina, der vi sang en del av programmet vårt. På ettermiddagen hadde vi konsert sammen med jentekoret i aulaen i byens gymnas, der **Arvo Pärt** har vært elev. Et flott lokale og fornøyd publikum her også. Den siste kvelden i Estland ble markert med at vi spiste en felles middag på gjestehuset og fikk synge en norsk brudemarsj for et russisk brudepar som feiret samme sted. Vi avsluttet en flott dag med en vakker kveld, tur opp til borgen og ur-oksen som vokter over Rakvere by.

Estland viste seg på alle måter å være et godt valg for Grieg-turen. Vi ble tatt vel imot, alle avtaler ble holdt, folk var vennlige og vi bodde godt. Til og med været viste seg hele tiden fra sin beste side! Det ble en intens tur fullpakket med inntrykk av alle slag, en stor musikalsk opplevelse med flott program, flotte solister og en dirigent i særklasse. En opplevelse vi vil huske lenge og minnes med stor glede!

Sangfestival i kulturbyen

Forberedelsene er i gang til markeringen av Tallinn som Europas kulturhovedstad i 2011. En av de store estiske attraksjonene er sangfestivalene, som for noen år siden til og med havnet på UNESCOs verdensarvliste. Selvsagt meldte tanken seg raskt at disse to tingene måtte kombineres: sangfestival i kulturbyen!

Den første sangfestivalen ble arrangert i 1869, og i 2009 får vi oppleve den 25. sangfestivalen samtidig som det er 140 år siden den aller første.

Men festivalen for barn og ungdom skal like ens tradisjonelt avsynges og -dances hvert femte år, dvs. midt imellom de voksne festivalene. Den har kortere tradisjon og

er derfor mer bevegelig. Det var dessuten svært vellykket å la barn og ungdom opptre for det japanske keiserparet som en tjuvstart på årets ungdomsfestival. Forhåpentligvis var det mange av våre lesere som fikk med seg de fantastiske dagene med 40 000 unge sangere og dansere i Tallinn i månedsskiftet juni-juli i år. Ifølge det normale opplegget skulle neste sjanse komme om fem år, dvs. i 2012. Nå har imidlertid alle instanser gått med på en flytting til 2011 for at dette skal kunne bli en hovedattraksjon på kulturbyprogrammet. Det er tanken at da skal festivalen bli mer internasjonal enn vanlig, og arrangørene er allerede ute på rekognosering for å finne passende utenlandske kor. Kjære leser! Du kan jo gi dem et tips hvis du vet om et passende kor i Norge. (1.8.07 jv)

Den ukjente soldat

Bronsesoldaten som sto i en park på Tõnismägi i Tallinn sentrum var et minnesmerke for både den ukjente soldat og Russlands seier i den andre verdenskrigen. Utgravninger viste at det i området var gravlagt 12 voksne personer – 11 menn og en kvinne.

Et minnesmerke som dette skulle i Sovjet stå i alle større byer. At det var til minne om en ukjent soldat, plaget muligens noen, for partisekretær Karl Vaino fikk plassert et skilt med noen navn i ene kanten av parken. Men selv nå, noen måneder etter utgravningene, er ikke identiteten brakt på det rene for alle de 12.

Det minner om den jødiske anekdoten som vi sakser fra en avisartikkel av Mikhail Lotman: På ei grav står følgende tekst: Her hviler den ukjente soldat Moshe Rabinovitsj. – Hvorfor er han ukjent når dere vet navnet hans? – Navnet vet vi, lyder svaret, – men vi vet ikke om han var soldat!

Lotman forklarer videre at foran minnesmerket i sovjetbyene skulle den evige ild brenne. Obligatorisk element var som regel inskrifta: Evig heder til heltene (*igavene au sangaritele*). Selv om sovjetmakten erklærte seg totalt ateistisk, er hele denne symbolikken dypt religiøs. Det er riktignok ikke kristendom, men en hedensk religiositet. Uslokkelig ære (gresk *kleos aftiton*) er en av de eldste indoeuropeiske mytologiske forestillingene, den var forbundet med de falne i krig. Det er med andre ord en sakral bautastein, skriver Lotman, og seremoniene som blir utført rundt den ukjente soldats grav har et mysteriets slør.

Russerne i Estland har spesielle steder de oppsøker i rituell eller nesten religiøs hensikt. Der legger de ned blomster og lar seg fotografere. Så lenge den store Lenin-statuen sto foran bygningen der UD nå holder til, var dette valfartsstedet. Det var som om Lenin på sokkelen hevet hånden til velsignelse. Siden overtok Bronsesoldaten funksjonen, og nå er Russalka-minnesmerket blitt populært. (*Postimees* 2.5.07, jv)

frå siste side Juhan Liiv ...

Om Juhan aldri fekk høve til å skaffe seg noko særleg utdanning – det vart med litt folkeskule og eit knapt halvår på Hugo Treffner-gymnaset i Tartu – så rakk han i si yrkesaktive tid likevel å arbeide som journalist i både Tallinn, Viljandi og Tartu. Som skjønnlitterær forfattar skreiv han både forteljingar og dikt. Det første diktet hans vart prenta i 1885 og den første forteljinga i 1888. Endå om fleire av folkelivsskildringane har gått inn i litteraturhistoria, er det først og fremst som poet han har vorte ståande som eit lysande namn i det estiske nasjonale medvit.

Mange estarar kan fleire av dikta hans utanboks. Dei er djupe i innhald og folkelege i stil, viktige emne er fedrelandskjærlig, naturskildringar og personlege opplevingar. Eit godt Liiv-dikt er prega av konkret bileitbruk og intens, ærleg skildring av det indre livet. Han nyttar òg stilistiske grep frå folkediktinga og effektfulle gjentakningar.

Livshistoria til dikteren er tragisk. Han var både fattig og overarbeidd, og stadig større psykiske problem førte til at han i 1894 var innlagt i tre månader ved ein nerveklinikk i Tartu der han gjennomlevde dei alvorlegaste stadia av schizofreni. Juhan vart aldri frisk att etter dette, og sleit med tungsinn og vrangforestillinger livet ut, medan slekt og vener tok vare på han som best dei kunne. Han leid av både forfølgingsvanvit og endå meir spesielle forestillingar. Til dømes var han lenge overtydd om at han var den rette ervingen til den polske trona, og eit par gonger tok han til og med fatt på vegen dit for å krevje retten sin. Han heldt seg borte frå ålmenta i fleire år, men vart noko meir aktiv mot slutten av livet, då den nye generasjonen av forfattarar i grupperinga Noor-Eesti (Det unge Estland) tok han til seg og oppmuntra han. Men helsa hans hadde alt fått ein for alvorleg knekk, og Juhan døydd 49 år gammal.

Sidan 1965 har Liiv-prisen vorte delt ut til estiske diktarar som vidarefører det beste i diktinga til Juhan Liiv – prisen går til dikt

Juhan Liiv

som seier noko nytt og viktig samtidig som dei byggjer på nasjonal tradisjon.

Eitt av dei velkjende dikta hans skildrar med ei særleg kraft noko av det tyngste som folket har gjennomlevd – og diktet har ikkje vorte mindre aktuelt i løpet av dei siste

hundre åra. Diktet om det svarte taket er mellom anna bakgrunnen for at den store festsalen i forfattarhuset i Tallinn har eit svartmåla tak.

Det var skrive i ei tid prega av russifisering og ei ny form for undertrykking. Gjennom mange hundreår hadde estarane vore ufrie, men i alle fall fått ha språket sitt i fred. No hadde tsarimperiet på den eine sida gitt bøndene fleire rettar i høve til dei tyske jordeigarane, men samstundes vart dei no fråtekne språk og identitet. Russifiseringa av skulen førte blant anna til at berre 80 % av rekruttane kunne lese og skrive i 1901 – mot heile 98 % i 1886.

Tilstandar som dette var med på å nøre opp under revolusjonen i 1905 og prosessen som kulminerte med sjølvstende i 1918. Likevel kunne umogleg Liiv sjå alt dette kome når han skreiv dikt som ser ut til å peike fram mot sjølvstendet. Eller kunne han det? Uansett har både dette og andre av dikta til Liiv vore viktige, nærast profetiske underliggjande tekstar for estisk dikting på 1900-talet. Og taket vart ikkje lysare over den tida folket gjennomlevde under og etter siste verdskrigen. Deportasjonar og ny-russifisering gav tvert om diktet større klangbotn.

*Must lagi on meie toal,
on must ja suitsuga,
sää! ämblikuvõrku, sää! nõge,
on ritsikaid, prusakaid ka.*

*Mis tema kõik kuulnud, näinud,
ei suuda ütelda, –
kuis valu viskab varju,
kuis muudab näo ta!*

*Näind palju pisaraid, nuttu,
ja palju riidu ka,
nii palju, palju valu, –
on issand, halasta!*

*Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelais väanleb, –
kui tema saaks kõnelda!*

Svart er taket i stua vår,
så svart og sotut å sjå,
med kingelvev og med tjøre,
og småkryp som aular der òg.

Og alt det har høyrte og skoda,
får det ikkje sagt, –
koss smerten kastar skuggar,
set far i andleta att!

Sett mykje tårar har det,
og mykje ufred òg,
og mykje, mykje smerte –
Herren i nåde sjå!

Svart er taket i stua vår
og over tida vår òg:
ho vrir seg som i lekkjer, –
å, kunne ho sjølv sagt frå!

Sotsji-estere

Av Jorunn Vestli

De olympiske vinterlekene i 2014 vil bli arrangert i Russland, nærmere bestemt i byen Sotsji i Krasnodar-distriktet ved Svartehavet. Litt nordøst for Sotsji ligger turistcenteret Krasnaja Poljana, og nettopp der vil de olympiske skikonkurransene bli arrangert. Kanskje en og annen turist da forviller seg inn på Tammsaare-museet. For jo, faktisk! Det ligger et museum her som forsøker å ivareta minnet om den store klassikeren i estisk litteratur: **Anton Hansen Tammsaare** (1878–1940). Han bodde i dette huset i 1912 for å pleie den skrale helsa etter at han året før hadde måtte avbryte universitetsstudiene i Tartu da det ble konstatert at han hadde tuberkulose. I Krasnaja Poljana skrev han den lille teksten "Poiss ja liblikas" (Gutten og sommerfuglen) som alle estere kjenner. (Den er nedenfor gjengitt i oversettelse ved Turid Farbredd etter utgaven A. H. Tammsaare: *Kogutud teosed* 3, Tallinn 1979.)

Tammsaare-museet ble åpnet i 1988. Det mottar støtte fra Estland, og de lokale ildsjelene ser for seg at museet skal bli midtpunktet i et framtidig estisk kultursenter

som de forsøker å få til. Og det haster med å foreta seg noe for å bevare det som enda fins. For 25 år siden var det fortsatt vanlig å høre estisk på gata. Og så seint som i fjor var det tilbud om kurs i estisk. Men selv om Estlands undervisningsdepartement er villig til å støtte estiskopplæringen, er det ikke lenger aktuelt å arrangere kurs fordi det mangler deltakerinteresse. Det har også vært et estisk kor på stedet. Selvsagt, kunne vi nesten si. Naturlig avgang har imidlertid minimerte truppen. Det estiske blåseorkesteret eksisterer i det minste i navnet, men har skrumpet sterkt, og den 73 år gamle dirigenten er bekymret på grunn av de sjeldne sammenkomstene.

Dagens Sotsji-estere teller bortimot ett tusen og er for størstedelen etterkommere etter utvandrere som slo seg ned her i siste del av 1800-tallet. Enda bor det rundt hundre estere i Krasnaja Poljana der de grunnla en estisk koloni i 1886.

Opplysningene ovenfor er hovedsakelig hentet fra en artikkel av Jaanus Piirsalu i avisa Eesti Päevaleht 18.7.07. Den inngikk i en serie om estiske bosetninger rundt omkring i det gamle russiske keiserdømmet.

Anton Hansen Tammsaare:

Guten og sommerfuglen

På ei eng i ly av skogen for nordavinden voks det i den vakre våren mange blommar. Men fåfengt venta dei at nokon skulle koma og plukka dei, og så mang ein hadde dryssa krona før den kom som dei venta på. Visst surra det ei bie omkring, men ho plukka ikkje, visst flaug det ein sommerfugl, men han braut ingen stilk.

Og allereie var blomane i ferd med å mista håpet og vende seg med klage til Gud. Og Han sende ein gut til dei som var glad i blommar og gjerne ville plukka dei.

Og då guten gjekk ut på enga, gledde blomane seg storleg, og dei ropa alle som ein:

"Plukk meg! Plukk meg!"

Og den søte blomeangen fylte lufta.

I ein rus nærma guten seg den første blomen. Han strekte alt ut handa for å plukka den, då ein sommarfugl letta: ein bit silke, ein bit fløyel, og så liksom strålende edelsteinar, den falske glansen av snøkrystall – slik var sommarfuglen når han vifta med vengene.

Og han flaug berre eit lite stykke før han igjen slo seg ned på ein blom der han breidde ut vengene i solskinet.

"La meg fanga deg," sa guten og hadde gløymt blomane.

"Prøv," svara sommarfuglen.

"Eg skal ikkje gjera deg vondt, ser berre på deg og slepper deg fri igjen."

"Prøv."

"Eg skal ikkje røra deg, berre sjå betre på deg," bad guten så inderleg.

"Fang meg, så kan du gjera alt du vil."

Og guten tok opp jakta.

Først sneik han seg i løynd nærmare sommarfuglen, men han hadde ikkje teke mange stega før sommarfuglen alt sveva vidare til ein annan blom og liksom ertande vifta med dei vakre vengene sine.

Guten vart utolmodig.

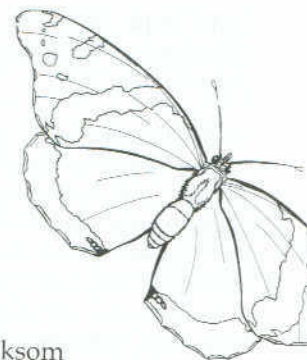
Det vart ei springing, eit ustanseleg jag: eit steg hit, eit steg dit, eit hopp til høgre, eit byks til venstre, over tuver og småbuskar, heile tida etter den snirklande sommarfuglen, snart mot sør, så mot nord, snart lågt mellom blomane, så skimrande opp mot sola. Stadig vidare storma guten og sommarfuglen; den eine snøgg og lett til beins, den andre – på venger, som silke, som fløyel, som skin av edelsteinar. Ikkje vart den forfølgde trøyt, ikkje gav forfølgjaren seg.

Til slutt steig sommarfuglen høgt til vørs og flaug bort over skogen som verna enga mot nordavinden.

No først stansa guten andpusten opp og såg spent, med feberheite kinn, etter sommarfuglen, som venta han at den ville koma tilbake.

Men som guten stod der og stirde mot skogen, førde eit vindpust den rusande angen i nasen på han; og han hugsa dei gløymde blomane som venta på plukkaren sin. Kløkt og oppirra av angen vende han seg og ville bøya seg mot den nærmaste blomen, men vart klumsa ståande, og den heite røden slokna i andletet: i jakta på sommarfuglen hadde han trakka ned alle blomane.

Tung i hugen sette guten seg og brast i beisk gråt: Han var jo så glad i blomane og ville så gjerne ha plukka dei. ■

BØKER

Imbi Paju: *Förträngda minnen*. Svensk översättning: Heidi Granqvist. Bokförlaget Atlantis AB, 2007.

Vi har tidigare meldt den premierte dokumentarfilmen til Imbi Paju – *Fortrengde minne* (2006 nr. 1) – og boka med samme tittel og over same tema (2007 nr. 1 og 2) etter lanseringane i Finland. Filmen er sidan vist i mange land på fleire kontinent.

No i august kom den estiske utgåva av boka, og i september den svenske samtidig som omsetjing til engelsk og russisk er under arbeid. Medan vi ventar og håper at eit norsk forlag skal bestemma seg for utgiving, gjengir vi forordet frå boka, skrive av president Toomas Hendrik Ilves. Estlands-nytt har fått lov til å trykkja det i svensk omsetjing ved Heidi Granqvist.

Förord

Historien är ett slagfält i dagens Europa. Här krigas inte med vapen och inte heller för att erövra områden. Man krigar om historiesyner, i rättvisans namn. Somliga, ofta från det så kallade gamla Europa, anser att bara deras historia räknas, att där borta i öst har man inte lidit, där finns ingen historia ... Vi vet dock att några av de värsta kapitlen i Europas 1900-talshistoria skrevs med blod just i Polen, Lettland, Ungern, Estland. Andra, sovjetier eller deras lärjungar, anser att Stalins historia är den riktiga, att hungersnöden i Ukraina och dess sju miljoner offer inte har existerat, att det egentligen var tyskarna som mördade 20 000 polska officerare i Katyn.

I dag, 16 år efter ockupationernas slut i Östeuropa, har inga väsentliga förändringar skett i kunskaperna och medvetenheten om historiens händelseförlopp – trots att majo-

Toomas Hendrik Ilves. (foto: E.Riig/Sakala)

riteten av länderna som genomgått mordmaskinen nu är medlemmar i Europeiska unionen och Nato. Fortfarande betraktas utöver judarna snarare Väst- än Östeuropa som det värst drabbade krigsoffret. Politiker i länder som bedrivit undfallenhetspolitik förmanar överlevande från Gulag, och uppmanar dem att hedra Elyséefördragets årsdag hellre än att gräva i sin egen historia.

Därför är denna bok viktig. Filmregissören och författaren Imbi Pajus *Förträngda minnen* är ett impressionistiskt verk som överger reglerna och tekniken hos traditionell historieskrivning och använder psykologi, psykoanalys, skönlitteratur, filosofi, fakta samlade av historiker och individers minnen. Allt detta sammantaget skapar hos läsaren bilder av vad en våldsam makt kan göra med människan, vilka brott en människa kan begå mot en annan när hennes dolda mörka sida får härska fritt och när den politiska atmosfären uppmuntrar till sådant våld, när den diktatoriska regimen manipulerar minnet för att dölja sina egna

brott. Berättelsen växer fram utgående från Estlands erfarenheter, författarens egen familjehistoria och personliga barndomsminnen. Paju vill inte med sitt verk säga «aldrig mer!». Snarare talar boken om att sådana saker kan ske också i framtiden. Men om vi inte ens försöker minnas bättre, kommer vi aldrig från följderna. Vi ser i den här boken hur en våldsregim som bygger på totalitarism lockar med sig människor och fräntar dem all humanitet.

Genast i början av 1940 togs i Estland i bruk Ryska SFSR:s strafflag som utpekade «den objektiva fienden»: banditer, folkfiender, kulaker, icke önskade element, fientliga folk. Den kända Gulagforskaren Anne Applebaum har skrivit att varje minnesbok, varje dokument om Gulags historia är en liten skärva i helhetsbilden, en del av förklaringen. Utan dem vaknar vi en dag och vi vet inte vem vi är. Och begrepp som «människliga rättigheter», «medkänsla» och «tillit» blir klichéer. Men det är uttryckligen dessa värderingar vi behöver i dagens

snikna värld, där energipolitiken försöker bestämma vår plats i det västliga kulturrummet.

År 2007 tvistar man inte längre om fakta – snarare om värderingar. En av mina egna mest förfärande upplevelser den senaste tiden var att svara en tysk journalist som ställde frågan: fastän kommunisterna dödade fler ester än nazisterna, tror ni väl verkligen inte att de var lika onda som nazisterna? Precis som om de dödade hade fört ideologiska diskussioner kring köksbordet; precis som om det hade varit någon skillnad för det mördade barnet, för den deporterade gamlingen eller den våldtagna unga kvinnan om brottet som drabbade dem motiverades av en mer eller mindre «rätt» ideologi.

Jag hoppas att denna bok väcker många. I synnerhet dem som rättfärdigar brotten med en slavsinnad ideologi, oavsett om den kommer från väst eller öst.

Toomas Hendrik Ilves
Estlands president

Bokbydagen i Võtikvere 11 augusti 2007

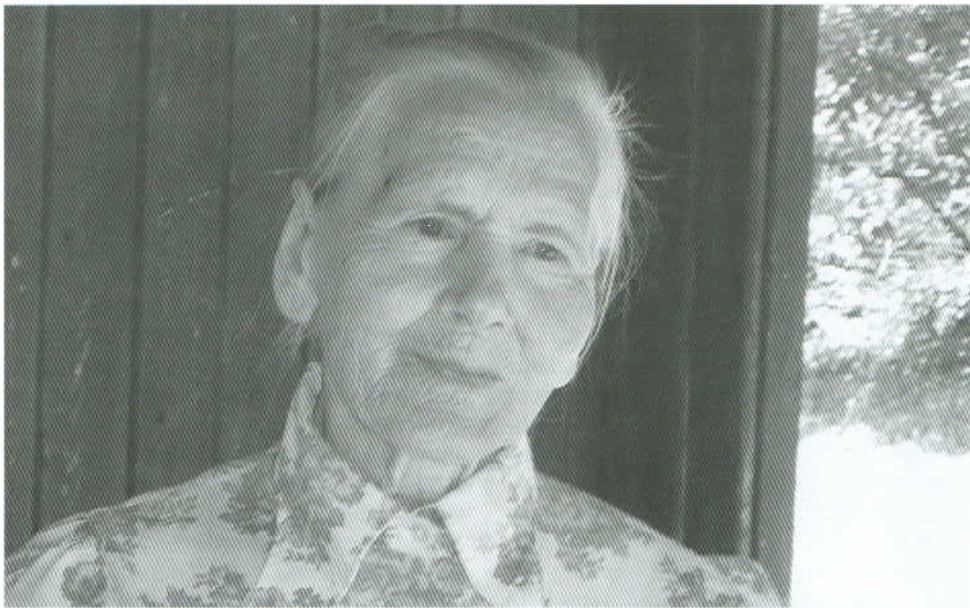

Bokbydag i Võtikvere. Fra venstre Imbi Paju, Marko Martinson, Turid Farbrege og Heidi Granqvist.

Av Heidi Granqvist

Den åttonde bokbydagen i Võtikvere grydde i strålende solsken – og dagens program visade sig vara lika strålende som vädret. Årets tema var *Ajalugu, mälu ja inimlikkus*, alltså historia, minne och mänsklighet.

Bokbydagen har firats i Võtikvere sedan 1999. Idén med bokbyar kommer ursprungligen från Hay-on-Wye i Wales. Tanken är att bokvänner, författare, förlag, bokhandlar samlas för att utbyta tankar, erfarenheter

Til bokhydagen møtte alle – fra nyfødte til gjenfødte. Fremst blant de sistnevnte var Helmi Visnapuu på 93 år. Hun bærer på minner om rystende opplevelser under sovjet-okkupasjonen. Men det er aldri for seint: For fem år siden begynte hun å male og har allerede hatt flere utstillinger. (foto: tf)

och böcker. Och att byn på detta sätt hålls levande.

Imbi Paju är en av initiativtagarna till bokbyprojektet i sin hemby Vötikvere ett stycke in mot land från Peipussjön. Hon konstaterade att trots att idén till projektet kommer utifrån är det den lokala andan som är avgörande. Som barn bytte hon klassiker med sina vänner på gården där cirka 400 bokvänner i alla åldrar hade samlats denna augustidag. I vimlet sågs såväl spädbarn som över 90-åringar. Beskyddare för årets bokbydag var författaren och politikern **Maimu Berg**. Fem förlag fanns på plats och sålde böcker. De litterära diskussionerna varvades med musik av Torma kammarkör samt **Jürgen Rooste** och **Marko Martinson**. Det absolut mest förtjusande inslaget var diktuppläsningen av en liten flicka och gosse från Vötikvere. Den konstnärliga återväxten i byn tycks vara tryggad.

Årets bokbydag i Vötikvere var extra festlig eftersom Imbi Pajus egen bok *Tõrjutud mälestused* (*Förträngda minnen*) – som redan i fjol utkom i finsk översättning – nu publicerades på estniska. I sina hälsningar uttryckte såväl landshövdingen, kommunalrådet som byäldsten sin glädje och stolthet över att det i hembygden och bokbyn finns (ytterligare) en framgångsrik författare.

Dagens tema grundande sig alltså på Imbi Pajus bok, som presenterades av förläggaren **Hardo Aasmäe**. Imbi Paju intervjuades av regissör **Kadri Kõusaar** om boken *Tõrjutud mälestused* och filmen med samma namn, om deras tillblivelse och mottagande. Utöver sin egen familjs öden under den sovjetiska ockupationen återger Imbi Paju i sin bok också många andra esters historia. Av dessa fanns president **Konstantin Päts** sonson **Matti Päts** och estlandsjuden **Elhonen Saks** på plats i Vötikvere. Båda betonade hur viktig Imbi

Pajus bok är för att lyfta fram den emotionella dimensionen hos historien, ge historisk beskrivningen ett ansikte. Speciell vikt åt detta ger händelserna kring Bronssoldaten i april. Var och en som har svårt att förstå esternas ståndpunkt borde läsa *Förträngda minnen*.

För mig personligen var det en stor ära att som bokens svenska översättare vara inbjuden och ingå i programmet tillsammans med den erfarna norska översättaren **Turid Farbredd**. Vi intervjuades av Marko Martinson om intresset för och kunskapen om Estlands historia utomlands. Vi kunde båda konstatera att intresse finns, men naturligtvis kunde det vara större. Och att vi båda arbetar för detta mål. *Förträngda minnen* utkommer på svenska i september lagom till bokmässan i Göteborg (27–30.9.) där Estland i år är land i fokus.

Även andra estniska författare fanns på plats och presenterade sina senaste verk. Imbi Paju intervjuade **Jan Kaus**, **Jürgen Rooste**, **Kärt Hella** och **Igor Kotjuh**. Den sistnämnda är en ung estlandsryss som i sin bok *Teises keeles* (På det andra språket) publicerar en essä, dikter och betraktelser (*essee*) över livet, poesin och språket. Han har själv översatt texterna till estniska med stöd av **Aare Pilv**.

Årets bokbydag avslutades med teaterföreställningen *Sookollid ehk Naisevõtt pole naljaasi* i regi av **Mai Talvet**. Det var klassisk sommar-teater. Men det hela hade en allvarlig underton eftersom händelserna utspelar sig på 1950-talet under jordbrukets tvångskollektivisering. Och pjäsen avspeglade på sätt och vis hela dagen: temat var allvarligt men inramningen var vacker och lättsam.

Igor Kotjuh: Teises keeles. Essee, luuletused ja essee 2000–2007. **Tuum: 2007.**
Diktet "På det andra språket" er her gjendiktet av Heidi Granqvist.

Igor Kotjuh – estlandsrussisk lyriker. (foto: tf)

1.
On emakeel
ja teine keel.

Aga inimene
on sama.

2.
On elu
ja on luule.

Iga luuletaja on inimene.
Mitte vastupidi.

3.
Inimene võib vallata
teist keelt

elus või luules,
kas sünnist saadik
või selle järel.

Ikkagi on see keel
talle alatiseks teine.

1.
Det finns modersmål
och det andra språket.

Men människan
är ändå densamma.

2.
Det finns liv
och det finns poesi.

Varje poet är en människa.
Inte tvärtom.

3.
En människa kan behärska
det andra språket

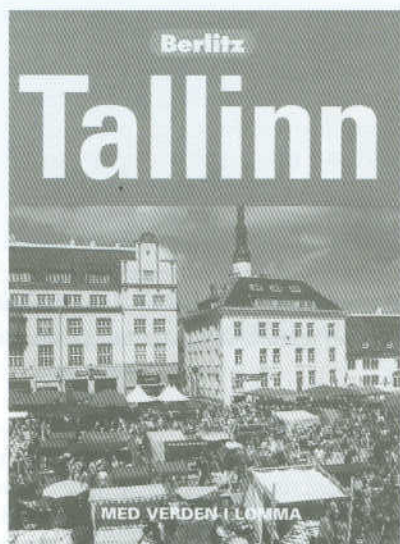
i livet eller poesin,

kanske från födseln
eller efter den.

Men det språket
förblir alltid ett andra.

Berlitz reiseguiden: Tallinn. Oslo 2007. 144 s.

Tallinn har hatt en rivende utvikling som turistmagnet. Folk fra hele kloden har fått øynene opp for Tallinns gamleby som en attraksjon i verdensklasse. Og da er det blitt et marked for reisehåndbøker, et felt der Berlitz er store på reisehåndbøker for alle slags destinasjoner og nå har lansert sin lommeguide for Tallinn på norsk (i serien Med verden i lomma). Formatet er hendig,

og mye nyttig informasjon er pakket inn på 144 små sider. Tonen er frisk og det meste er godt oppdatert – med et skrikende unntak! Det splitter nye nasjonale kunstmuseet KUMU (åpnet i februar 2006) er ikke omtalt! Og dette til tross for at guiden er utkommet i 2007. Det er liten tvil om at KUMU med sin dristige arkitektur og spennende kunstsamlinger allerede har etablert seg som en attraksjon (omtalt i Estlandsnytt nr. 2, 2006). Dette må med i et nytt opplag, og det bør komme raskt. Et nasjonalt museum for kunst i denne klassen må få en fremtredende plass i enhver reisehåndbok.

Bortsett fra denne "lille" mangelen gjør guiden et godt inntrykk og frister til Tallinn-tur. Et velvalgt bildemateriale

bidrar til det gode inntrykket (men det ser ut som bildet av tårnet Tjukke Margareta på side 19 er blitt speilvendt i produksjonen). Det meste av stoffet er selvfølgelig (?) konsentrert rundt gamlebyen, og mangfoldet av opplevelser innenfor dens murer. Men det er også funnet plass til et informativt historisk sammendrag, korte gjennomganger av reisemål utenfor Tallinn og mye praktisk informasjon om å reise i Estland. En rutinert Tallinn-vandrer vil nikke gjenkjennende til mange av beskrivelsene.

Reiseguiden er ofte ferskvare fordi lokale forhold kan endre seg fort – restauranter forsvinner og nye kommer til (Café Anglais er lagt ned). En ny opplevelse har også kommet til i gamlebyen. Et omfattende gammelt tunnelsystem under bydelen er nå åpnet for gaidede omvisninger – enda en spennende mulighet som må med i et nytt opplag. Og ruinene i Harju-gata som er omtalt på sidene 54–55 med bilde er nå gjort om til et park-område og totalt forandret så ingen ruiner er synlig lenger.

Rådene om shopping ser stort sett velvalgte ut, og kjøp av håndverksarbeider er særlig fremhevet – noe mange ut fra egne erfaringer kan være enig i. Men det er litt drøyt å hevde at Estland fortsatt er et isolert marked der det er vanskelig å gjøre gode kjøp på andre varer. Nettopp de løpende endringene gjør fort dette mindre sant, så den bevisste shopper må ikke ta dette bokstavelig, men heller bruke litt tid på å sjekke prisnivå og produkter ut fra sine spesielle interesseområder. Generaliseringer er neppe holdbare, og Estlands raske økonomiske utvikling gjør stadig nye produkter tilgjengelige (og medlemskapet i EU gjør kanskje Estland til et vel så "vestlig" land som Norge).

Guiden ville også ha blitt bedre med en mer samlet oversikt over museer. Men til tross for noen mangler må konklusjonen bli at Berlitz har et tiltalende produkt som vil være til stor glede for norske Tallinn-turister, men oppdateringene må komme omgående. (Else-Jannike Kuum)

Estlands historie

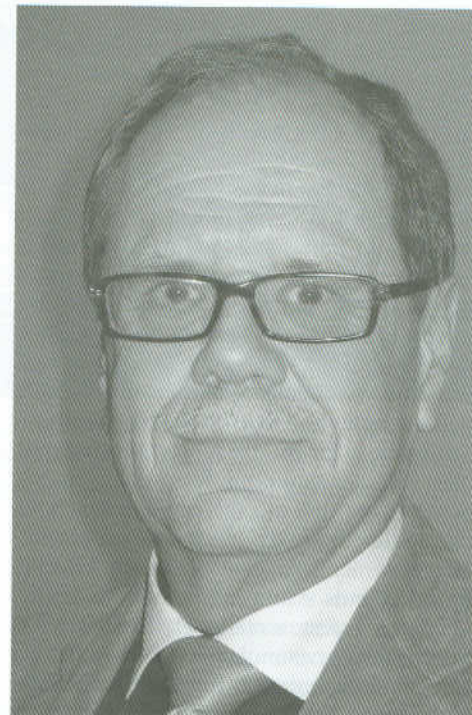
Tekst og foto ved Turid Farbrege

Litt breiare framstillingar av Estlands historie har vore eit felt for estarar. Mest omfattande er fleirbindsverket *Eesti ajalugu* som rakk å koma med tre bind før okkupasjonen, og vart fullført med dei tre siste binda 2003–05 då sjølvstendet var gjenoppretta og historieskrivinga ikkje lenger diktert av Moskva. Eksilestaren **Toivo U. Raun** gav ut *Estonia and the Estonians* 1987, og i fornya utgåve 2001. Takk vere språkdrakta har dette vore ei hovudkjelde for forskarar og historieinteresserte over heile verda.

Det verket som nø kan erobra plassen som det sentrale, er det ferske *Viron historia* (Estlands historie) på 810 sider av den finske professoren **Seppo Zetterberg** (62), Helsinki 2007. Men då må boka overførast til andre språk, ettersom finsk for dei fleste ikkje er stort likare enn estisk.

Zetterberg har drive mykje med forskning i estisk historie. Allereie doktoravhandlinga hans 1977 tok opp finsk og estisk historie i dei stormfulle åra 1917–19. Sidan har han mellom anna gitt ut biografiske studiar og fordjupingar i visse periodar. No legg han fram storverket som kan karakteriserast som sjølvstendte livsverket hans. Framstillinga spenner over heile tidsrommet frå 10 500 f.Kr. fram til 2007, der Zetterberg på siste tekstsida konstaterer at enno så seint som no i vår hadde Russland ikkje ratifisert grenseavtalen med Estland.

Det er ikkje påtrengande lokalt, men tvert om svært naturleg at det kjem inn samalikningar med Finland. På sett og vis blir det kasta nytt lys over visse sider i finsk historie. Den viktigaste skilnaden i historia til dei to grannefolka finn Zetterberg i den posisjonen bøndene hadde. Den finske Paavo var personleg fri og uavhengig, og bondestanden var representert i stenderforsamlinga. Den estiske bonden derimot var liveigen og ufri til langt inn på 1800-talet, nærmast ein træl å rekna på godset til den tyske jordeigaren.

Professor Seppo Zetterberg. (foto: tf)

Estisk historie er ei nesten samanhengande lidingssoge – ei følgje av den geografiske plasseringa i gnidingspunktet mellom stormakter. Ingen høge fjell eller djupe dalar til vern mot inntrengjarar frå alle kantar. Boka er dedisert til: *Historiansa jaksaneille* (Dei som har halde ut med historia si). Slik får Zetterberg med to enkle ord på finsk uttrykt både forståing og empati. Ja, vi visste det sakens frå før, at estarane er eit seigt folkeferd ettersom dei framleis eksisterer. Det er det store estiske underet!

I boka til Zetterberg får vi alt fortalt og sett i perspektiv. Det er Estlands historie sett utanfrå, men med innleving. Bokmeldarane har hittil ikkje funne feil eller veikskapar i teksten. Så har dei i staden gripe fatt i vekten. Med sine 2,4 kilo er det inga bok for sveklingar. Men for ei lykke for Estland å få historia skriven av ein så kompetent forskar i kombinasjon med ein så utruleg pennefor skribent! (11.9.07)

Estland i fokus på bokmässan i Göteborg

Av Heidi Granqvist

Mitt i hall C reser sig en svart kub högt över alla andra brokiga monstrar. Den utgör ett blickfång och en fast punkt i den annars lätt kaotiska mässmiljön. Inuti kan man sätta sig för att samla tankarna, dra efter andan, lugna sig en stund genom att till exempel lyssna på estnisk poesi. Det är Estlands avdelning på Bok & Bibliotek 2007 i Göteborg 27-30 september. Idén till denna black box lär ha fötts under en brainstormingmiddag hemma hos **Karl Martin Sinijärv**, ordförande för Estlands författarförbund. När mässarrangörerna första gången såg planerna på den nio meter höga svarta lådan ställde de sig tvivlande – men slutresultatet var mer än lyckat. Utom ett vilorum bjöd Estlands svarta låda med vita möbler också på bokpresentationer, författarintervjuer och filmvisningar. **Ilvi Liive**, chef för Informationscentralen för estnisk litteratur berättade vidare att när Litauen för två år sedan var land i fokus i Göteborg, skiljde sig landets monter inte tillräckligt mycket i

massan – och Estland ville synas. Och Estland syntes! Framför själva svarta boxen låg det estniska boktorget där man kunde bekanta sig med och köpa estnisk litteratur som översatts till svenska, böcker på estniska och om Estland.

Röd tråd viktig

Årets bokmessa hade fler besökare (totalt 108 468), utställare (881), seminarier och annat program (totalt 2 350) än under många tidigare år. En grönöling som jag kunde lätt ha tappat greppet helt i mässans flöde av utställare och program. Men med tema Estland som röd tråd gick det lättare att orientera sig i tid och rum och välja program. Utöver intervjuerna och uppläsningarna i Estlands monter, diskuterade estniska författare, kritiker och andra kulturpersonligheter – börjande med president **Toomas Hendrik Ilves** – ämnen som Estland, kvinnorna och litteraturen, Berättelser om förträngd historia och återuppståndelse, Estland i Europa, Ester + poesi = sant, Ocku-

Enhver messe kan fortone seg ganske kaotisk. Da er det fint med et landemerke som Estlands svarte boks i Göteborg. (foto: May-lis Andersen)

pation och självbild i Estland, på ett tiotal seminarier.

President **Ilves** öppnade också mässan officiellt. I sitt tal konstaterade han att det i själva verket är svenskar-na Estland har att tacka för sin litteratur, eftersom det var under det svenska väldet på 1600-talet som folkspråket – estniskan – började användas i kyrkan och i skolor. Den första estniska Bibelöversättningen påbörjades under svenska tiden. **Ilves** var väl skickad att öppna mässan, inte bara i egenskap av Estlands president, utan också eftersom han är den enda presidenten som är född i Sverige. Detta påpekade **Ilves** själv – citerande Sveriges utrikesminister **Carl Bildt**.

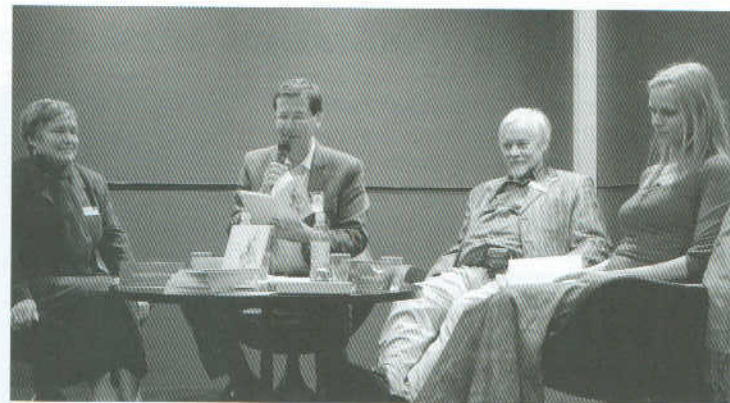
Möjlighet att träffa **Ilves** personligen bjöds på mottagningen på Estlands avdelning som avslutade torsdagens program.

Visby-Göteborg

Estlands deltagande som temaland på bokmässan hade förberetts intensivt på olika sätt. En insats var översättarutbildningen på Östersjöns författar- och översättarcentrum i Visby i maj 2006. Syftet med seminariet var att få fram nya svenska översättare och översättningar av estnisk litteratur inför bokmässan 2007. Åtta översättare inbjöds till seminariet utgående från provöversättningar. Det var en intensiv och mycket givande kurs – och dess syfte uppnåddes: alla deltagare bidrog med översättningar till Estlands framgång på mässan!

Succé

För det råder inget tvivel om att Estlands deltagande i Göteborg var en framgång. Inte bara i att svarta kubens syntes överallt.

Juan Seim, rektor ved den estiske skolen i Stockholm, hadde oversatt flere bøker som ble lansert på messen. Her intervjuer han forfatterfamilien Ehin. Fra høyre Ly Seppel, Jaan Seim, Andres Ehin og Kristiina Ehin. (foto: May-lis Andersen)

Den besöktes också flitigt. I de olika program som arrangerades i Svarta Lådan under tre av mässdagarna deltog totalt 720 personer. De fanns 40 sittplatser i montern och man beräknar att i medeltal fylldes 30 av dessa, alltså 75 procent. I seminarierna med Estland som tema deltog totalt cirka 1 000 personer. Hur många personer som strosade runt på boktorget är omöjligt att beräkna, men bokförsäljningen gick över förväntan bra. Totalt såldes kring 2 000 exemplar. De populäraste böckerna var **Imbi Pajus** Förträngda minnen, **Jaan Kross** På stället flyg, **Eeva Parks** Evighetsfällan och novellantologin Estland berättar.

Estival

Under mässhelgen pågick också kulturfestivalen Estival i Göteborg. Man kunde njuta av estnisk poesi, sång, musik, dans och film på olika håll i stan. Självt lyckades jag lyssna på baltisk poesi i Glashuset. Poeterna läste själv sina dikter på originalspråk följda av en deklamering på svenska. **Kristiina Ehins** samtidigt både sköra och starka poesi och person lämnade djupast intryck på mig. Speciellt som hon spontant på publikens begäran uppförde den estniska folksången Kuldnaine (Guldkvinnan) – och publiken föll lika spontant in i refrängen. ■

Norsk på estisk

Den flittigste oversetteren av norsk litteratur er fortsatt **Elvi Lumet**. I forbindelse med en liten presentasjon av henne i Estlandsnytt nr. 1-2, 2003 ga vi en oversikt over de 29 bøkene hun til den tid hadde oversatt. Nedenfor fører vi opp de verkene hun siden har formidlet.

Videre er Anne B. Ragde: *Berliini paplid* levert til forlaget, men ikke utgitt enda. Under arbeid har Elvi Lumet *Munch* av Atle Næss og *Eremittkrepsene* av Anne B. Ragde. Disse to står på forlagets program for 2008.

Rett før jul, nærmere bestemt 19. desember, kan Elvi Lumet feire 75-årsjubileum. Estlandsnytt ønsker hjertelig til lykke med dagen og håper oversettergjerningen fortsetter i mange år enda.

foto: tf

Elvi Lumet – flittig litteraturformidler.

30. Linn Ullmann: *Hüvästijätt Stellaga*. (Når jeg er hos deg), 2004.
31. Herbjørg Wassmo: *Seitsmes kohtumine* (Det sjuende møte), 2004.
32. Sigrid Undset: *Põlev põdsas* (Den brennende busk), 2005.
33. Anne Cath. Vestly: *Vanaema ja kaheksa last* Taanis jalgrattamatkal (Mormor og de åtte ungene på sykkelstur i Danmark), 2005.
34. Herbjørg Wassmo: *Pögenemine Franki juurest* (Flukten fra Frank), 2006.
35. Linn Ullmann: *Nåde* (Halastus), 2006.
36. Ketil Bjørnstad: *Liv Ullmann – elujooned* (Liv Ullmann – livslinjer), 2007.
37. Ingar Sletten Kolloen: *Kirjanik ja diktaator* (Dikteren og diktatoren), 2007.

FILM

Estisk film får anerkjennelse

På den 23. internasjonale filmfestivalen i Warszawa 12.–21. oktober var Estland representert med hele fire spillefilmer samt diverse dokumentar- og animasjonsfilmer.

Festivalsjef Stefan Laudyn beskrev det estiske nærværet som "Estlands eksplorasjon". Dette sa han på bakgrunn av at Estland, der det på årsbasis bare blir produsert et par spillefilmer, har deltatt på alle de store festivalene hittil i år. Den estiske spillefilmen *Sügisball* (Haustdansens) som i Venezia litt tidligere i høst tok en viktig førstepris, er også med i Polen.

Vi kommer tilbake i neste nummer med nærmere omtale av *Sügisball*. Men de som i mellomtiden besøker filmfestivaler rundt omkring, bør være oppmerksom på den. Kanskje står vi foran et internasjonalt gjennombrudd for estisk film. (23.10.07 jv)

Viktig bok om estisk integrasjon

Marju Lauristin & Mati Heidmets (editors): *The Challenge of the Russian Minority. Emerging Multicultural Democracy in Estonia*. Tartu University Press 2002. 395 p. ISBN 9985-56-633-5.

Det er av mange hevda at bronsenatta i april vende opp ned på alle forestellinger om tilhøvet mellom folkegruppene i Estland og like eins at integrasjonen av den russiskspråklege delen av innbyggjarane var mislykka. Det er vi ikkje utan vidare einige i. Denne boka som yart utgitt i 2002 seier mykje om desse tinga som framleis er gyldig. Ikkje minst gir ho viktig historisk og sosiologisk bakgrunnsmateriale.

Heile 19 forskjellige personar har kome med delstudium og artiklar til boka. Det

kan vere ein del av ideologien presentasjonen av artikkelforfattarane ikkje nemner den etniske bakgrunnen deira. Av namn og stilling ser det ut som to eller tre av dei er russarar, resten estarar. Som prinsipp er det viktig at integrasjonen viser seg i eit prosjekt om integrasjonsforskning, men i praksis har dette lite å seie. Det vesentlege er at dei kan faget sitt og at dei ved å bygge på erfaringar og materiale frå Estland formidlar stor innsikt. Framleis er det mange frå vesteuropeiske land som reiser til Estland nærmast som eit slags forkynnarar som vil formane og rettleie. Dei bør først lese denne boka. Då vil dei innsjå at når det gjeld minoritetar og integrasjon, må dei heller be estarane at dei deler kunnskapen med seg. (3.9.07 kb)

Keisarbesøk i Estland

Keisar Akihito og keisarinne Mikhiko av Japan vitja Estland 24.–25. mai i år. Under besøket treffe dei blant andre president Ilves og fru Evelin Ilves. Dei langfarne gjestene er begge musikkinteresserte, så eit hødepunkt vart korkonserten i Tallinn der estiske barn hadde ei lita generalprøve før den store song- og dansfestivalen for ungdom nokre veker seinare. Både på festivalplassen og på rådhusplassen var det høve for vanlege estarar til å helse på keisarparet.

Ikkje mange land kan skilte med så tette besøk av prominente gjester. På berre nokre månader var Ilves vert både for dron-

ning Elizabeth av Storbritannia og keisar Akihito av Japan. Internasjonalt er det viktig for Estland med all den positive merksemda som følgjer med. (7.6.07 kb)

President Toomas Hendrik Ilves og fru Evelin Ilves kunne i mai ta imot keisar Akihito og keisarinne Mikhiko. (foto: VM)

TEATER

Det er ofte avslappende opphold på Spa-hoteller som trekker folk til Estland. Men visste du at flere mennesker fra hele verden, både kvinner og menn, unge som gamle, reiser dit om sommeren for å slåss? De tar med seg alt de har av sverd, skjold, stokker, kniver, kårder og dolker i sekken og slåss sammenhengende i nesten to uker. Og alle kommer fra det med livet i behold!

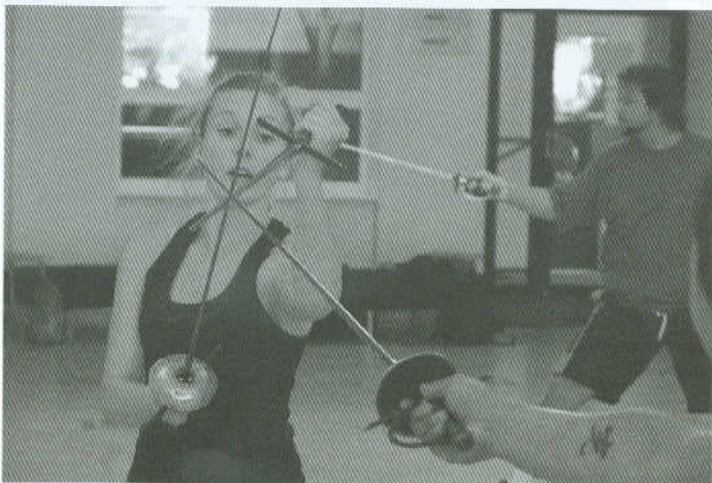
Til Estland med sverd i bagasjen

Tekst og foto: Guro T. Gjerstadberget, gurouro@gmail.com

Det er med stor gjensynsglede og vilje til samarbeid at vi møtes år etter år. Denne sommeren var vi rundt 40 personer på Nordic Stage Fight Society's (NSFS) workshop og generalmøte i Rakvere. Ikke for å ta livet av hverandre, men for å trene scene-

kamp. Scenekamp er en disiplin innenfor teaterfaget der de opptredende kan formidle en fysisk kamp med stor dramatikk og troverdighet, uten å skade hverandre. Det er mulig ved å trene på bestemte teknikker og øve inn en kamp trinn for trinn. Så når vi skal slåss på liksom gjelder det altså å være gode venner, eller i hvertfall å kunne samarbeide godt. Alle våpen har stort sett det samme systemet over måter å angripe og forsvare seg på, og når vi har nådd et visst nivå kan vi ta eksamen der vi beviser at vi behersker både teknikk og sikkerhet. En eksamen går også ut på å sette kampen inn i en historie, og det er i grunnen ikke grenser for hvor morsomt eller spennende det kan bli. Teaterdisiplinen har i flere tiår vært et viktig virkemiddel for å trekke publikum til kinolerretet, spesielt i Hollywood. Men her i Norden har vi ikke hatt det samme behovet hverken for utdanning, utøvere eller forbund.

Tidlig i 1990-åra var en gruppe svenske skuespillere med **Peppe Östensson** i spissen imidlertid lei av å skade hverandre når de eksperimenterte med hjemmelagde teknikker på egen hånd. Etter å ha arrangert mange kurs med innleide utenlandske lærere, blant andre engelske **Jonathan Howell**, blir de endelig så gode at de sjøl kan begynne å bruke og undervise sikker scenekamp.

Tuva Hildebrand Petersson fra Sverige i aksjon med kårde.

Så i 1995 ble Nordic Stage Fight Society offisielt etablert i Linköping i Sverige med Peppe Östensson som president, og da er allerede flere norske og danske utøvere med på laget. Men hvordan kommer Estland inn i bildet? Det kan vel ikke sies å være en selvfølge i 1998 å invitere et baltisk land til et scandinavisk samarbeid. Det kan vel sies å være et av de tidligste tilfellene der Estland defineres som et nordisk land.

Det skulle et tilfeldig møte til. I 1990-åra jobber den estiske danseren **Teet Kask** mange år i Nasjonalballetten ved Den Norske Opera. Under oppførelsen av Romeo og Julie er det nettopp Jonathan Howell som har ansvaret for fektingen i balletten, og ganske snart er Estlands medlemskap i NSFS et faktum. I dag består NSFS av skuespillere, dansere og andre som er glad i en fysisk utfordring. Det krever enn viss ferdighet å kontrollere våpen, kroppen og å passe på partneren samtidig, men ellers kreves det ingen spesiell kompetanse. I løpet av året holdes det som regel

mindre kurs i hvert av landene, men om sommeren møtes altså alle til et stort flott sommerkurs i enten Sverige, Danmark, Estland eller Norge. Det kommer også folk fra andre land, som Latvia, Litauen, Finland og USA. Så er det alltid slik at de økonomiske forholdene ofte gjør at estere og andre baltere ikke har råd til å komme på kursene i de skandinaviske landene. Desto billigere er det da for oss å komme til Estland. Derfor har det store sommerkurset blitt holdt i Estland de siste fire årene, med stor suksess. I 2004, 2005 og 2006 holdt vi til i Endla Teater i Pärnu, og i år var vi altså i Rakvere. Neste år er det imidlertid på tide at et av de andre medlemslandene får være vertskap, så får vi se hvor mange estere som har anledning til å komme ...

NSFS har et svært godt sosialt miljø og er åpent for alle over 15 år. Så skulle du ha en Zorro i magen, er det bare å kvesse eggen, og slenge seg med!

For mer info kan du gjerne ta en titt på www.nordicstagefight.com

Mann! Lag barn! Igjen eit reklamestunt på papirkorgene langs gatene i Tallinn. Det var i alle fall ei oppmoding som fekk folk til å stansa og stussa. Når folketalet går så drastisk ned, kan teateret med god grunn kasta seg inn i kampanjen. For ja, dette var reklame for eit teaterstykkje. Sjølv sagt viser det seg at liksom ei svale gjer ingen sommar, så blir det ingen barn heller om mannen er aleine om det.

(foto: tf 9.5.07)

Fergeruten til Estland

Avreise hver dag i begge retninger

Stockholm – Tallinn 18.00 – 10.00

Tallinn – Stockholm 18.00 – 10.00

Vi er også behjelpelige med
hotellovernattinger, studieturer,
skolereiser, gruppereiser, osv.

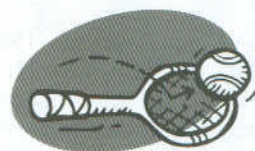
c/o Viking Reiser AS

Grensen 9A, 0159 Oslo

tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Edit-Mai Granhaugen:

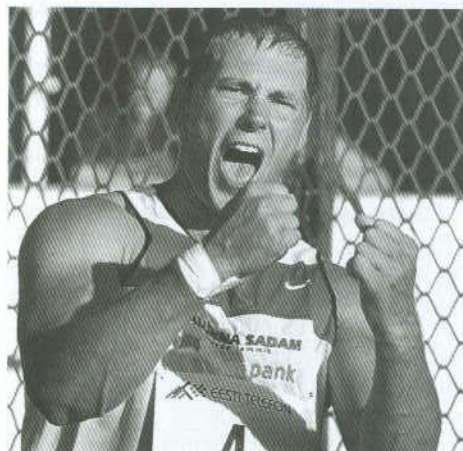
IDRETT

Diskos-Kanter

Mai månad var ikkje gammal då **Gerd Kanter** i ei tevling på andre sida av dammen sende diskosen i veg 72,02 m. Det var sesongbeste og berre to meter under verd-srekorden til tyskaren **Jürgen Schult**.

Personleg rekord for Kanter var det ikkje, for besteresultatet hans er 73,38 frå september i fjor, men som sesongopning var det sterkt og lova godt. Før VM i Osaka i august rakk han å kasta over 70 m i seks ulike stevne, og noko slikt hadde ingen tidlegare greidd på ein heil sesong.

Gerd Kanter – verdsmeister 2007.

(foto: Toomas Huik/Postimees)

I forevegen var Kanter det sikraste VM-kortet for Estland. Men ville det lykkast å slå den litauiske diskoskjempa **Virgilijus Alekna** som før Osaka hadde vunne 37 diskostevlingar på rad? Alekna hadde teke medalje i alle meisterskap sidan VM i Sevilla

1999 då han vart nummer fire. No måtte han tevla med ein skade. Det lengste kastet hans rakk igjen berre til ein fjerdeplass.

Kanter vann med 68,94 m. Det var meir enn to meter lenger enn tyskaren Robert Harting som tok sølv. Ein skal leita lenge for å finna ein verdsmeister som har sigra med så klar margin. Estland hadde to mann i diskosfinalen: **Aleksander Tammert** kom på åttandeplass med 64,33 m.

Dei siste sju åra har islendingen **Vesteinn Hafsteinsson** vore trenar for Kanter, og saman har dei nådd framifrå resultat, Gerd Kanter er no 28 år gammal og har framleis to store mål: olympisk gullmedalje og verd-srekord. Olympiaden er som me veit i Peking i august 2008. Gjeldande verdsrekord lyder på 74,08 m og vart sett i juni 1986 i Neubrandenburg. Det er no den eldste verdsrekorden for menn. (30.8.07 tf)

Ny fotballtrenar

Estland spelar i same gruppe som England i EM-kvalifiseringa. I juni kom David Beckham, Michael Owen & Co til Tallinn for å spela. Kampen enda 0–3. For Estland var det for så vidt eit respektabelt resultat. Men etter kampen kunngjorde landslagstrenaren, nederlandaren **Jelle Goes**, at han sluttar i jobben. Han trekte saktens konklusjonen på litt breiare grunnlag: Estland hadde då tapt alle dei sju kvalifiseringskampane til den tid og stod i gruppetabellen nest sist med ein måldifferanse på 0–14. Endå dårlegare låg Andorra an. Likeeins med sju tap, men med måldifferanse 1–27.

Begge desse såg med store forventningar fram til kampen dei imellom 22.8. i Tallinn. Der måtte endeleg minst ein av dei få poeng! Det vart Estland som vann 2–1. Slik sett vart det ein vellykka debut for den nye landslagstrenaren **Viggo Hansen** som er henta frå Danmark.

Enn returkampen mot England, om me nyttar den som målestokk. På Wembly stadion skåra engelskmennene berre to mål mot Estland. Dei vann likevel igjen 3–0 fordi ein av estarane var så uheldig å gjera sjølvsmål. (13.10.07 tf)

Hillar Kärners bragd

Av Erik Rosendahl

I juni 1971 arrangerades det i Pärnu en stark schackturnering i anledning av Pärnu Maleklubbis 75-årsjubileum. De bästa estniska talangerna, med världsstjärnan Paul Keres i spetsen, fick tävla med sådana sovjetiska storheter som Mihail Tal, David Bronstein och Leonid Stein.

Att man lyckats samla en sovjetisk kvartett av absolut världsklass i det något avlägsna Pärnu var väl inte helt vanligt i Estland, även om Tallinna rahvusvaheline mälestusturniir (Tallinns internationella schackturnering) hade kommit igång två år tidigare. Den första omgången (1969) vanns av Stein. Keres och Tal delade segern två år senare och Keres hann ännu vinna turneringen före sin död. Efter Keres bortgång 1975 fick turneringen självfallet bära den estniske storspelarens namn.

Men det var framför allt den lettiske stjärnan Tal som helt suveränt huserade i Tallinn: första plats 1973, -77 och -81, delad seger 1971 och -83. Den bohemiske juden som kanske är den populäraste schackspelaren genom tiderna, trivdes uppenbart i Estlands huvudstad. Då den endast 23 år gamle "Trollkarlen från Riga" sensationellt detroniserade Mihail Botvinnik år 1960, stod det ännu i reglerna att ex-världsmästaren hade möjlighet att ta revansch i en ny match. Tal föreslog att 1961 års VM-match skulle gå av stapeln i Tallinn, vilket dock inte passade i Botvinniks planer. Han var väl oroad över en viss baltisk nationalism. Matchen flyttades till Moskva och - ja, Botvinnik återerövrade titeln!

Paul Keres namn brukar ju förekomma bland de stormästare som varit starka nog att ha kunnat vara världsmästare men aldrig blivit det. En och annan halvpoäng stod alltid i vägen för estens höga ambitioner. Lika illa gick det för David Bronstein, en jude från Kiev som i 1951 års berömda VM-match spelade 12-12 mot Botvinnik. Enligt dåtida regler behöll regerande

världsmästaren titeln ifall en match slutade oavgjort.

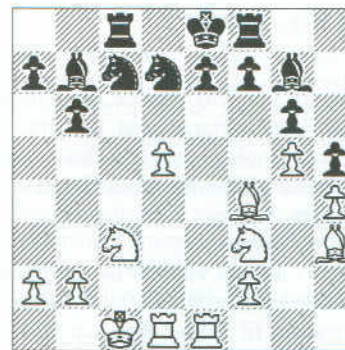
Tal (1936-92) och Bronstein (1924-2006) var vitt belästa män (letten har bl. a skrivit om Ilf y Petrov och Halldor Laxness, medan Bronstein var Shakespeare-kännare) och kolossalt omtyckta och uppskattade mästare som med sina fantasifulla och taktiska spelstilar bidrog till en ökad förståelse för schackspelet.

Ukrainaren Leonid Stein (1934-73) var ett sovjetiskt stjärnskott som dog av en hjärtattack endast 39 år gammal. Han var en fabriksarbetare som studerade på fritiden och relativt sent gjorde framsteg som schackspelare. Stormästare blev han först år 1962, men vann kort därefter, mellan 1963-67, hela tre ytterst starka Sovjetmästerskap. Ett av dem, år 1965, spelades i Tallinn.

Stein och Tal var som personer långtifrån den sortens "sovjethjälte" som man så gärna slog mynt av i propagandistiska sammanhang; båda var storrökare och älskade sin vodka. Då Tal år 1992 dog på ett sjukhus i Moskva, sades det att hela kroppen var slut. Och det gick också vilda rykten om Steins hjärta. Det glada levernet tog sitt.

Tal var dessutom en obotlig bohem som varken hade körkort eller armbandsur, aldrig lärde sig att raka sig och knappast någonsin bar slips. Trollkarlen från Riga satt mestadels inomhus och rökte, fördjupad i analyser och blixtpartier eller inblandad i en och annan öppningsteoretisk dispyt, om han inte råkade ha ett seriöst turneringsparti på gång. En gång uppmanades han att för omväxlingens skull ta en promenad ute i naturen. "Natur, vad är det för något", svarade Tal: "Det är väl där kycklingar springer omkring innan de blir broiler?"

Turneringssegern i Pärnu avgjordes med en fin kombination som gör rättvisa åt Steins rykte som "Master Of Attack" (namnet på en bok om honom skriven av den engelske stormästaren Raymond Keene).

Stein – Keres

22. Txe7+!! Kxe7 23. d6+ Ke8 24. dxc7 f5 25. gxf6 Sxf6 26. Lxc8 Lxc8 27. Td8+ Kf7 28. Rg5+ Kg8 29. Ld6 Te8 30. Rd5 och Keres, som knappast någon gång tidigare under sin långa karriär blivit lika utspelad, gav upp.

Stein vann turneringen med 10 poäng av 13 möjliga före Keres och Tal på 9,5 poäng medan Bronstein spelade alltför många remier (9 st.) och fick ihop 8,5 poäng. Den positiva överraskningen svarade Hillar Kärner för: han blev femte i detta celebra sällskap och slog självaste Tal med de svar- ta pjäserna i sitt livs parti:

Tal – Kärner

1 e4 e6 2 d4 d5 3 Rc3 Lb4 4 Ld3!? dxe4 5 Lxe4 Rf6 6 Lg5 c5 7 a3?! Lxc3+ 8 bxc3 Da5 9 Lxf6 Dxc3+ 10 Kf1 gxf6 11 Re2 Dc4 12 Ld3 Dd5 13 e4 Dh5 14 d5!? Rd7! 15 Dd2 Re5

Kärner har ingalunda visat sig vara rädd för den store taktikern utan har spelat friskt, vunnit en sund bonde i öppningen och har dessutom en jättespringare på e5. Den måste Tal nu bli av med till varje pris. Sin vana trogen ställer letten det hela till sin yttersta spets med sådana drag som 19. f4 och 20. g4.

16 Te1 Dh4! 17 Rc3? Dd4 18 Txe5?! Dxe5! 19 f4 Dd4 20 g4 Ld7 21 Kg2 f5! 22 Tb1 b6 23 gxf5 0-0-0! 24 Re2 Tgh8+ 25 Kf1 Dg7 26 Le4 exf5 27 Lf3 Dh6 28 a4 Dh3+ 29 Kf2 Dxh2+ 30 Kf1 Tg1+!

Om springaren slår tornet, så förlorar vit damen. Tal gav upp.

Tolv år senare besegrade Kärner åter Tal på estnisk mark! Det var under Keres minnesturnering i Tallinn 1983 där Trollkarlen från Riga delade segern med armeniern Rafael Vaganjan.

Kärner (född 1935 i Tallinn) fick titeln "internationell mästare" år 1980. Han har vunnit Estlandsmästerskapet hela sex gånger.

Ruhnu over til vindkraft

Den vesle estiske øya Ruhnu (Runö) ute i Rigabukta går i oktober over til vindkraft. Energiselskapet AS Elektriteenused kjøpte inn to vindgeneratorar frå Danmark og monterte det i september.

Desse to vindmøllene har stor nok kapasitet til å forsyne Ruhnu-folk med all den elektrisiteten dei treng til normalt forbruk i hushaldningane. Ein vindstyrke på 5-6 sekundmeter er det som skal til for at lyset blir tend og kjøleskåpa byrjar surra hos øybuvarane. Tidlegare har Ruhnu-folk fått krafta frå eit dieselaggregat som også vidare framover vil vera klar til innsats. (epl 15.9., tf 22.9.07)

Forbudt å føre ut antikviteter

Fra 1. februar 2007 trådte en ny lov i kraft som regulerer utførselen av kulturverdier. Det er nødvendig med skriftlig tillatelse for å føre ut bygninger eller deler av bygninger eldre enn 100 år. Dette skal særlig sette en stopper for den omseggripende utførselen av gamle tømmerbygninger.

For arkitektonisk utsmykning eller innredning slik som ovner, solur og tårnklokker er tillatelse nødvendig for gjenstander over 50 år.

Femtiårsgrense er det også for folkedrakter eller smykker og andre deler av slike, for brukskunstgjenstander og for bøker og manuskripter. (Postimees 20.11.06)

Kort sagt

Estarane bur ikkje så trøgt som folk flest i dei nye EU-landa, for dei har i gjennomsnitt 28 m² kvar. Men i dei gamle EU-landa er det 35–45 m² per person.

På 15 år har talet på personar med fast opphald i Estland, men som er utan statsborgarskap i noko land, gått ned frå 32 % til 9 % av innbyggjarane.

Ved folketeljinga 1934 var det 992 500 etniske estarar i Estland, og dei utgjorde 88,1 % av det totale folketalet i landet.

Medan det i 1934 var 134 000 innbyggjarar i Estland som ikkje var etniske estarar, så vart dette talet nesten femdobla fram til 1989 då det var 602 000.

I 2006 omkom 164 menneske i brannar i Estland, og 204 i trafikkulykker. Svært ofte var alkoholen ein medverkande faktor.

Frå 1990 til 1998 flytta 113 000 personar frå Estland. Dei fleste av desse var innvandrarar som var fødte i ulike delar av Sovjetunionen.

Estlendarane drikk årleg 12 liter rein alkohol per person. Det er det same som latviarane, litt meir enn finnane, litt mindre enn russarane, og dobbelt så mykje som det nivået WHO vil få dei ned på.

Ei veke etter opptøyane i Tallinn i april sat framleis over 300 personar i arresten. Dei hadde frå før gjennomsnittleg 4–5 lovbrøt på rullebladet, alt frå ordensforstyrring til innbrot og ran.

Vegdirektoratet granska nyleg 657 statlege bruer. Av desse var berre 115 i god stand medan 45 vart karakteriserte som direkte farlege. Endå dårlegare stod det til med dei lokale bruene.

I slutten av juli 2007 hadde Estland nesten 120 000 innbyggjarar som var utan statsborgarskap i noko land. Dei fleste av desse hadde heller aldri søkt om å få estisk statsborgarskap.

Gallup-tal i august viste at av dei russarane som hadde røysterett i Estland, støtta 74 % Senterpartiet til Edgar Savisaar. Det same gjorde berre 7 % av etniske estarar.

Det estiske postverket prøver å spare pengar. Av 540 postkontor skal 44 leggjast ned frå 1. november. Posttenestene skal m.a. flyttast til butikkar og bibliotek.

Ved folketeljinga i 1989 var det 963 281 etniske estarar i Estland, og dei utgjorde berre 61,5 % av folketalet i landet.

Innanfor EU ligg dei baltiske landa høgt på inflasjonstabellen. Samanlikna med nivået eit år tidlegare hadde prisane i september 2007 stige 11,5 % i Latvia, 7,5 % i Estland og 7,1 % i Litauen.

Mellom Estland og Russland er det tre grenseovergangar. Rekna frå nord til sør er det på estisk side Narva, Koidula og Luhamaa.

Om sommaren er øvre fartsgrense på dei beste vegane i Estland 110 km i timen. Andre tider på året er grensa 90 km i timen. I tettbygde strom er det vanlegvis 50 km.

Lese- og skrivekunsta vart i Estland spreidd frå 1200-talet av på katolske kloster- og katedralskular. På 1400-talet vart det oppretta byskular med nedertysk språk.

Reformasjonen nådde Estland kring 1520, og med den vart det etter kvart innført morsmålsundervisning. Den eldste bevarte abc-boka på estisk er frå år 1694.

Adresser og telefonnummer

Estiske fasttelefonar har sjuifra og mobiltelefonar åttensifra nummer. Om du ringjer frå Noreg og nyttar fasttelefonettet, tek du først 00 372. Så legg du til retningsnummer, f.eks. 6 til Tallinn og 7 til Tartu, og abonnentnummer. Eit fullstendig Tartu-nummer ser ut omtrent slik: 00 372 712 3456. Frå norsk til estisk mobiltelefon tek du først estisk prefiks +372.

Med fasttelefon frå Estland til Noreg tastar du først 00 47 og deretter abonnentnummer med åtte siffer. Med mobiltelefon startar du med +47.

Korrekt måte å gruppere estiske fasttelefonnummer på er 3+4, dvs. 449 9123, mobilnummer går som 4+4, dvs. 5656 5666.

Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond),
Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000,
faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no
Ambassadør frå 1.11.2005: Stein Vegard Hagen.
www.norra.ee

Nordisk ministerråds kontor

(Põhjaamaade Ministrite Nõukogu Esindus),
Lai 29, EE 10133 Tallinn,
tlf. 627 3100, faks 627 3110, e-post:
info@nmr.ee, nettstad: www.nmr.ee

Nordisk ministerråds Tartu-kontor

(Põhjaamaade Ministrite Nõukogu Esinduse filiaal),
Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu,
tlf. 742 3625, faks 744 1241,
e-post: madis@nmr.ee

Eesti instituut, Suur-Karja 14, Postkast 3469,
EE 10140 Tallinn,
tlf. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee. Leiar: Lore Listra.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening),
leiar Eha Väin. Adresse, telefonnummer,
faks og e-post som for Nordisk ministerråds
kontor i Tallinn.

Adresser i Noreg:

Republikken Estlands ambassade, Parkv. 51 A,
0256 Oslo, tlf. 22 54 00 70, faks +47 22 54 00 71,
res.: Oscarsgt. 26 B, 0258 Oslo. Ambassadør:
Juhan Haravee. Nettstad: www.estemb.no

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli
som har adresse: parta@post.tele.dk

Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli,
så får du rask medlemsinformasjon.

Dagsaktuell informasjon og kommentarar: rangoy.blogspot.com

Estlands æreskonsul i Bergen, Tor Øystein Enge,
tlf. 55 21 54 00, Fortunen 1, Pb. 1124 Sentrum,
5809 Bergen, e-post: enge@stieglers.no

Estlands æreskonsul i Trondheim, Trond Bernhard Brekke, tlf. 73 80 21 50, Schultzgata 1,
7013 Trondheim, e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Estlands æreskonsul i Stavanger, Reidar Maaseide,
tlf. 51 63 50 00, Svanholmen 5, 4033 Forus,
e-post: malthus@malthus.no

Estlands æreskonsul i Tromsø,
Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00,
Fr. Langes gt. 20, 9258 Tomso,
e-post: per.kongsnes@bedriftskompetanse.no

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlandsforeningen i Midt-Norge,
Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg,
tlf. 73 95 01 25, aesletta@hotmail.com
www.estlandsforeningen.no

Stavanger estiske forening, kontakt:
kristelwinter@hotmail.com,
nettside: <http://stavangerieestisklubi.50mogs.com/>

Bergensområdet. Kontakt for estere:
Katrin Saarik, tlf. +47 98 40 36 34,
ksaarik@hotmail.com

Det estiske selskap i Norge, leiar Liina Alu, Oslo,
tlf. 40 04012 46, aluliina@yahoo.com,
nettside: <http://home.no.net/selts/>

Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, 0275 Oslo,
tlf. 22 51 67 60.
foreningen@norden.no

Prisliste for Norsk-estisk forening

På medlemsmøter o.l. har de frammøtte ofte anledning til å komplettere utvalget sitt av interessant estlandslitteratur. Vi får også forespørsler fra folk som bor lenger borte, og bringer derfor en oversikt over noen av salgsartiklene som du kan bestille fra Svein Huseby, se adresse siste side. Porto kommer i tillegg til de oppførte prisene. Noen av artiklene fins i svært begrenset antall, så vi kan ikke garantere at vi er i stand til å effektivere alle bestillingene.

	norm.	medl.
Lærebøker og ordbøker		
Tuldava: Lærebok i estisk	300,-	260,-
Lydkassett til lærebok i estisk	100,-	80,-
Norsk-estisk estisk-norsk ordbok	250,-	200,-
Estisk lommeordbok	160,-	160,-
Eesti-norra sõnastik	60,-	50,-
E nagu Eesti	120,-	100,-

Skjønnlitteratur

Viivi Luik: <i>Skremmande vakkert</i>	50,-	40,-
Põllu – Kaplinski: <i>Barn av vind og vatn</i>	50,-	40,-
Jaan Kaplinski: <i>Same hav i oss alle</i>	100,-	50,-
Jaan Kross: <i>Keisarens galning</i> (sign.)	500,-	480,-
Jaan Kross: <i>Professor Martens' avreise</i> (sign.)	300,-	300,-
Jaan Kross: <i>Skrubbsår</i> (sign.)	300,-	300,-
<i>Varulven og andre estlandske eventyr</i>	50,-	40,-
Andrus Kivirähk: <i>Trollskap i november</i>	270,-	270,-
Vinduet nr. 4, 1983	50,-	40,-
Dyade nr. 6, 1989	50,-	40,-

Norsk-estisk kulturnytt

1991–93 (nr. 1–15) komplett uinnb.	200,-	200,-
enkeltnummer	20,-	20,-

Estlands-nytt

1996–2002 (nr. 1–22) komplett uinnb.	300,-	250,-
enkelte årganger t.o.m. 2000	50,-	50,-
enkelte årganger f.o.m. 2001	90,-	70,-
enkeltnummer 1996–2000	25,-	20,-
enkeltnummer 2001–	40,-	30,-

Årsmøtet i Norsk-estisk forening

Vi minner om at årsmøtet blir avviklet i løpet av mars 2008. Forslag fra medlemmene om saker de vil ha tatt opp, må være styret i hende innen 20. januar. Innkalling med dagsorden blir sendt ut 3 uker før årsmøtet.

På årsmøtet hedrer vi en person som året før eller gjennom lengre tid har gjort seg positivt bemerket i norsk-estisk sammenheng. Forslag om Årets estlandsvenn må være hos styret i god tid før årsmøtet, det vil i praksis si før midten av februar. Forslaget må være begrunnet og forslagsstilleren kan bli bedt om å gi utfyllende informasjon. Ta gjerne kontakt med styret om du har spørsmål. Adresser og telefonnummer til styret finner du på siste side.

Kontingenter for Norsk-estisk forening

Hovedmedlem kr 250, pensjonister og studenter kr 150, familiemedlemmer kr 75, bedrifter, kommuner, foreninger kr 500.

Med medlemskap støtter du foreningens arbeid og mottar tidsskriftet Estlandsnytt som kommer ut med 3–4 nummer per år. Innbetalinger til NEFs postgirokonto: 0540 084 5486. Forespørsler om medlemskap rettes til kasserer: Svein Huseby, Dønskiivn. 70 c, 1346 Gjetttum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@online.no.

Barneklubb – lastering

Har du barn i alderen 1–6 år?

Bli med i barneklubben for estisktalende barn i Oslo-området!
http://www.norsk-estisk.org/Lastering/lastering_barneklubb.htm

Interesserte kan ta kontakt med Tiina Toomel-Wiker, tlf. 46 66 90 70 eller Kaarina Ritson ritson@online.no

Kurs i estisk

I samarbeid med Foreningen Norden/Norden i Fokus arrangerer Norsk-estisk forening kurs i estisk. Dessverre måtte kurset for høsten 2007 avlyses på grunn av for få deltakere denne gangen. Når det på nytt viser seg å være behov for det, vil vi ta det igjen. Det er derfor viktig at alle som kan tenke seg å ta et kurs, melder sin interesse. Kontaktperson er Else-Jannike Kuum, tlf. kveldstid 22 50 63 86, eller e-post: else-jannike.kuum@firesafe.no

Kohvikuõhtu

Iga kuu esimesel kolmapäeval kell 18.00 on Eesti Seltsi kohvikuõhtu Café Onkel Donaldis, Universitetsgt. 26, 0162 Oslo
e-post: aluliina@yhao.com

Juhan Liiv og det svarte taket

Tekst og gjendikting ved Øyvind Rangøy

Juhan Liiv (1864–1913) er ein av dei største og høgst skatta estiske diktarane. I likskap med mange store poetar vart han meir verdsett i ettertid enn medan han levde. Juhan var elles ikkje den einaste forfattaren i familien – broren **Jakob Liiv**

(1859–1939) har òg funne vegen inn i dei estiske litteraturhistoriene.

Juhan Liiv var fødd i Alatskivi ikkje langt frå Peipsi-sjøen aust i Estland, og barndomsheimen hans er i dag omgjort til Liiv-museum.

→ side 32

Garden der Juhan Liiv vart fødd er no museum.

(foto: ØR)

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.norsk-estisk.org>

Leder: **Tiiu Vilu**, Bergerveien 3, 1408 Kråkstad,
tlf. 64 87 72 67 / 41 41 53 28, e-post: tiiuvilu@yahoo.no
Henvendelser om medlemskap til kasserer **Svein Huseby**,
Dønsvkn. 70 c, 1346 Gjettum, tlf. 67 54 38 82,
e-post: s.huseby@online.no

NEF postgirokonto 0540 084 5486.